

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ- ૨૦૧૬ ની માહિતી નોંધ...

માનવ સંપત્તી વિકાસ મંત્રાલય

ભારત સરકાર માનવ સંપત્તિ વિકાસ મંત્રાલય

ભારત સરકારની NEP 2016 માટેની નોંધ

- (૧) આમુખ
- (૨) અભ્યાસ ક્ષેત્રની હરિફાઈ
- (૩) રાષ્ટ્રીય અભ્યાસ પધ્ધતિની દ્રષ્ટિ શક્તિ, ધર્મશ્રચારક સંકળ લક્ષ્ય તથા ઉદ્દેશ
- (૪) કાર્ય નીતિ રચના
 - પ્રાથમિક અભ્યાસ
 - બાળકો તથા કિશોરીઓના હકની સુરક્ષા અંગેનું જ્ઞાન
 - શાળા અભ્યાસ બાદની શિખામણ
 - નવુ અભ્યાસ અને નવિ પરિક્ષા પધ્ધતિ.
 - અભ્યાસ ધોરણે અને વ્યવસાયિક ધોરણે આવડત
 - અભ્યાસ દરમિયાન ICT નો ઉપયોગ
 - શિક્ષકનો વિકાસ અને સંચાલન
 - ભાષા અને સંસ્કૃતીનો અભ્યાસ
 - સર્વરાતી અભ્યાસ દ્વારા સ્વ સુરક્ષા માટેનું શિક્ષણ
 - શાળાનો નવો આકાર અને શાસન
 - માધ્યમિક અભ્યાસ ક્ષેત્રે સુધારા

- માધ્યમિક અભ્યાસના નિયમો
- માધ્યમિક અભ્યાસના ક્ષેત્રની ગુણવત્તાની ખાતરી
- અંતરાષ્ટ્રીય વ્યાપકતાનું માધ્યમિક અભ્યાસ
- માધ્યમિક ક્ષેત્રના અભ્યાસની શાખાનો વિકાસ
- પ્રયોગ, નવિનતા અને નવું જ્ઞાન
- નાણાકીય જ્ઞાન

(પ) માનવ સંપત્તિ, વિકાસ દ્વારા સમલિંગકરણ અને અનુ પ્રવાસ

CHAPTER - 1

આમુખ :-

ભારત એ હમેશાથી અભ્યાસના સ્તરમાં વધારે ભાર મુક્યો છે. પ્રાચીન કાળથી અભ્યાસ કરાવવામાં આવતો તેને ભૌદિક પ્રથા કહેવામાં આવતી. પ્રાચીનકાળમાં અભ્યાસનો હેતુ જ્ઞાન નહીં પણ પોતાની આવડત ઉભી કરવાનો અને પોતને સુરક્ષિત કરવાની તાલીમ આપવાનો હતો. ગુરૂકુલથી પ્રથાનો મુખ્ય હેતુ શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી વચ્ચે એક સમજણ ઉભી કરવાનો હતો હતો અને એવી જયા બનાવવાનો જયા બાળકો ગુરૂ પાસે આવીને શીખી શકે અને તે દરમિયાન ગુરૂ તેમના પર એમને એવા વાતાવરણમાં ઢાળવામાં આવત જેથી શિષ્ય યુસ્ત પણે પાલન કરે.

વિશ્વની પશ્ચિમ વિશ્વ વિદ્યાલ ૭૦૦ BC પૂર્વ ભક્ષિક્ષિતા નામે સ્થાપવામાં આવી હતી. નાલંદા મહાવીર વિશ્વ વિદ્યાલય ત્યારની શ્રેષ્ઠ વિદ્યાલય માનવામાં આવતી હતી જેની સ્થાપના ચોથા તબ્બકામાં થઈ હતી અને તે વિશ્વભરમાં પ્રખ્યાત તથા ૧૦,૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓ અને ૨૦૦૦ શિક્ષકો હતા. નાલંદા વિશ્વ વિદ્યાલયમાં તમામ પ્રકારના અભ્યાસ કરાવવામાં આવતા જેમાં વિજ્ઞાન, ભૌતિક શાસ્ત્ર, વૈદ શાસ્ત્ર અને દર્મનું તત્વ જ્ઞાન અને બુધિસમનો સમાવેશ થાઈ છે. રાષ્ટ્રીય મર્યાદાની બાર ચિન, જાપાન, અન્ડોનેશીયા, કોરીયા, પેરીસ, તુરકી અને બીજા દેશના વિદ્યાર્થીઓ પણ નાલંદા વિદ્યાલય સંગી છાત્રો, જેમ કે, ચરડા અને સુધુતા, ભાસ કરા ચાર્ય, ચાણક્ય, પતંજલી આમ અનેક લોકોએ વિશ્વજ્ઞાન માટે અમુલ્ય ફાળો ભજવ્યો હતો. ભારતની આઝાદીની લડત દરમિયાન કેટલાક ક્રાંતિકારીઓ જેમ કે, ગોખલે, રામ મોહન રાય, માદામ હો હનમાલનિયો અને ગાંધીજી એ ભારતના લોકોને સાઝ શિક્ષણ પુરૂ પાડે તે માટે લડત કહ હતી. ભારતના વિકાસમાં ભારતના લોકોનું શ્રેષ્ઠ શિક્ષણ પર વધુ વાર આઝાદી લડત દરમિયાનથી મુકવામાં આવે છે. Pg.-3

સમય સમયે ભારત સરકાર દ્વારા પ્રતિનિધિઓ મુકવામાં આવે છે જે આ અભ્યાસ પધ્ધતિમાં ફેરફાર લાવી નવા યુગની માંગને સમજી ક્રમાણુ તૈયાર કરે છે અને અભ્યાસની પધ્ધતિને શ્રેષ્ઠ ક્ષેત્રે દોરે છે. તેમાના આરાણીઓમાં વિશ્વ વિદ્યાલય પ્રતિનિધિ (૧૯૪૩-૪૯) માધ્યમિ શિક્ષણ પ્રતિનિધિ (૧૪૫૨-૫૩) શિક્ષણ પ્રતિનિધિ (૧૯૬૪-૬૬), રાષ્ટ્રીય પ્રતિનિધિ, શિક્ષક 1 & 2 માટે (૧૯૮૩-૮૫), રાષ્ટ્રીય ધોરણે અભ્યાસમાં ક્ષેત્રે બદલાવ લાવો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને આ બદલાવનો મુખ્ય હેતુ અભ્યાસના દરેક ક્ષેત્ર એક ઉચ્ચ માધ્યમ ઊચુ કરાવવું, વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી ક્ષેત્રેનો વિકાસ, નૈતીક અને સામાજીક નિતિ ઉભી કરવાનો તથા ચકિત અને વિજ્ઞાન પરનો ગાઢ સંબંધ ઉભો કરવાનો છે. આ ઠરાવ દ્વારા અભ્યાસ માળવો રાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે કરકિર્દી

ઉભી કરવાનો, સામાન્ય નાગરીક તરીકે અને સંસ્કૃતિક સુજ ઉભી કરવાનો તથા રાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે એકાકીકરણ કરવા પર ભાર મુકવામાં આવ્યો છે. રાષ્ટ્રીય અભ્યાસ પધ્ધતિ કે જે "આવેલા સ્તર સુધી, વંધ, સ્થળ તથા લિંગના કોદકામ બદલાવ વગર બધાને પુરુ પાડવામાં આવશે તેવી કલ્પના કરે છે." ૪૨ માં બંધારણીય સુધારા ૧૪૭૬ મુજબ રાજ્ય સ્ત્રીને સમવર્તી સુધીમાં ફેરવવાની જરૂર છે ત્યારબાદ ભારતીય અભ્યાસના સમવાયી માળવાની અને રાષ્ટ્રીયા માળખાને સમાનવયી માળખુ વ્યાપી બારાળના માળખાની રચના કરવી મેઘસે. શૈક્ષણિક ધોરણે ઘડવામાં આવતી કાર્ય સૂચિમાં એના અંતરરાષ્ટ્રીય અને અંતર મંદી મંડળ સ્વીકારી મળવી જરૂરી છે. પરિણામ રૂપે આ કાર્ય રૂચી, રાષ્ટ્રીય બાળ સંભાળ અને અભ્યાસ સુચિ ૨૦૧૩, રાષ્ટ્રીય યુવા રૂચી (NVP) ૨૦૧૪ અને રાષ્ટ્રીય કૌશલ્ય વિકાસ અને આઘોશિકરણ સુચી ૨૦૧૫ વગેરે દ્વારા ભજવવામાં આવેલ ભુમિકા પ્રસ્તુત કરે છે રાષ્ટ્રીય શિશળ સુચી (૧૯૮૬-૯૨) ના બંધારણમાં આવેલા સુધારા દરમિયાન મારમા તેમજ વિશ્વમાં કેટલાક બદલાવો આવ્યા છે. ભારતનો રાજકીય, સામુહીક અને આર્થિક વિકાસ એ તબ્બકાથી પસાર થઈ રહ્યુ છે જે અભ્યાસ ક્ષેત્રે મજબુત ખંડાણની જરૂર ધરાવે છે. બંધારણીય દાયકા ૨૦૦૨ ની કલમ-૨૧ મુજબ ભારતના બંધારણીય કાયદામાં નિયમ છે કે બાળક છ થી ચૌદ વર્ષનું થાય દરમિયાન તેનો અભ્યાસ મેળવવાનો પુરો હકક ધરાવે છે તેમજ બાળકના મફત છે ને દરમિયાન કાયદા ૨૦૦૯ માં કલમ-૨૧ A મુજબ દરેક બાળક પોની છ થી ૧૪ વર્ષની નીચુ દરમિયાન મફત એ ફરજિયાત શિક્ષણના કાયદા હેઠળ પોતાની અમુક આવતી તાલીમ અભ્યાસ કરી શકે છે. ભણતરનો અધીકાર માત્ર પ્રાથમીક શિક્ષણ કે માધ્યમિક શિક્ષણ સુધી નહિ રહે. અભ્યાસ પધ્ધતી હવે ફક્ત વર્ગ ખંડમાં મર્યાદિત નહિ રહે પરંતુ વિવિધ ઈલેક્ટ્રોનીક અને પ્રિન્ટ પ્રિન્ટ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે. પેઢી દર પેઢી આવતા બદલાવો ઉપરાંત વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીમાં આવતા બદલાવો જે રોજબરોજની જીવન શૈલી પર અસર કરે છે તે દાખવે છે આ ટેકનોલોજીનુ જ્ઞાન હોવુ એટલુ જ જરૂરી છે બદલાતા સમય દરમિયાન માનવની અંતરિક સુજમાં પણ બદલાવો ભાવ પડયા છે જેથી તેની જરૂરીયાતો સમજી બદલાવ લાવવાનો અને આર્થિક તથા સામાજીક ક્ષેત્રોની જરૂરીયાતો સમજી જ્ઞાન પુરુ પાડવામાં આવશે. સામાજીક ક્ષેત્રે આવેલ બદલાવોનો મુખ્ય હેતુ અભ્યાસ ક્ષેત્રે બદલાવ લાવવાનો છે જેથી માણસ પોતાની જરૂરીયાત સમજી પોતાના ભવિષ્યમાં આગળ વધી શકે તેવી સમજણ પુરી પાડવા છે નવિ ઈનફોર્મેશન ટેકનોલોજી વિશેષમાં રોજબરોજ ઉપયોગ છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી વધી રહ્યો છે. આ નવી ટેકનોલોજી માણસના જીવન, કામ તથા બોલવા ચાલવાની રિત પર પણ અસર કરે છે. ટેકનોલોજીને શિખવા લોકો માટે નવો રસ્તો ગોતી આપવો છે જે સરળ અને નવી તકો આપે છે એક આગવી તક પુરી પાડે છે, અગાવ સુચાવથી મા આવેલ અભ્યાસ ક્ષેત્રે હેતુ

અને પધ્ધતિમાં નવા બદલાવો સામાજિક ક્ષેત્રે આવેલા સુધારા, ભાવિ અનુભવ તથા રાષ્ટ્રીય વિકાસને ધ્યાનમાં રાખી કરવું કેમ કે રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ સુચિ ૨૦૧૬ બનાવવો કરવામાં મદદરૂપ થઈ શકે. જે જીવનકાળ દરમિયાન શિખવાની તકો, વિદ્યાર્થીઓને શિખાની નવી તકો, તેમના સ્વભાવ અને હેતુમાં બદલાવ લાવવામાં મદદરૂપ છે. આ દ્રષ્ટિ શક્તિ ભારતના સામાજિક, આર્થિક, રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક વિકાસના અડવળની ઓળખ પુરી પાડે છે. મહાત્મા ગાંધીએ કહ્યું કે, "મુશ્કેલી એ છે જે લોકોને શિક્ષણ એ તે શું ?" શિક્ષણને એ મુલ્ય આપીએ છે જેમ બધાને તથા શેર ને શેર માર્કેટમાં આવીએ છે અમે વિદ્યાર્થીને માત્ર એટલે શિક્ષણ આપવા માંગીએ છે જે તેનેવધુ કમાવવા માટે ઉપયોગી છે. ભાગ્ય જ વિદ્યાર્થીને લખેલ માણસના નંયતિવને વિષે રાખવી છે. આ કહેવતથી પ્રેરણ મેળવી નવિ શિક્ષણ સુચિની રચના એમજ કરવામાં આવી છે. જે વિદ્યાર્થીને ભરણની ભુમીકા સમજાવે, અવડત આપે અને વધી શકે તેમજ રાષ્ટ્રના વિકાસ માટે ફાળો ભજવે. આ સુચવે છે કે, ભારતનો આર્થિક વિકાસ સાથ ગુણવંતા પર વધુ નિર્ભ છે અને આ શિક્ષણ પધ્ધિને ખાક્ષુતાના વિકાસ પર અને આર્થિક તથા સામાજિક જ્ઞાનના વિકાસ રૂપે ઘડવામાં આવેલ છે જે સામાજિક—આર્થિક પરીસ્થિતીને નિલ્પક્ષએ માનવ સમુદાયના વિકાસ માટે જરૂરી છે.

આવનારા વર્ષો માટે નેસનલ એજ્યુકેશન પોલિસી એ શિક્ષણ વિકાસ માટે નું માળખું પૂરું પડે છે આ પોલિસી બ અધૂરા રહી ગયેલા ધ્યેયો અને પડકારો ને પુરા કરવા માટે તૈયાર કરવા માં આવેલી છેબ શિક્ષણ ની ગુણવતા ને ધ્યાન માં લઇ ને નેસનલ એજ્યુકેશન પોલિસી શિક્ષણ ના દરેક સ્તર પર ગુણવતા સુધારવા માટે ખાસ ભાર મુકેલ છે શ્રી ઓરોબીનદો ના શબ્દો માં રજુ કરીએ તો ભારતીય લોકો ને એવી અતૂટ શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ કે ભારત દેશ આગળ વધશે જ અને સફળ થશે જ અને દરેક મુસીબતો તેની પ્રગતિ માં તેને સાથ આપશેઈઈ ભારત દેશ માટે જલ્દી જ નવી સવાર ઉગશે અને સૂર્યોદય થશેઈ ભારત દેશના ભાગ્ય નો ઉદય થશે અને ચારેય બાજુથી ભારત દેશ ની પ્રગતિ શરૂ થશે આમ ૨૧ મી સદી એ ભારત દેશ ની સદી છે

CHAPTER – 02

(Key Challenges in education sector)

શિક્ષણ ની અગાઉ ની નીતિ ઓ એ સ્પષ્ટ ધ્યેય આપેલું પરંતુ તેમાંથી ઘણી બધી ખરા અર્થ માં સાકારીત થય શકી નથી.તેમ છતાં એ ભારત શિક્ષણ નું સ્તર વધારવા તથા તમામ લોકો ના સહયોગ બધા સ્તર પર મળી રહે તે દિશા માં પ્રગતિ કરી છે. શિક્ષણ ના વિકાસ નું ચિત્ર સંપૂર્ણ રીતે બદલવા માટે એક પડકાર નક્કી કર્યો છે.શિક્ષણ માં ગુણવત્તા અને સમાનતા, કાર્યક્ષમતા, સારું મૂલ્ય લક્ષી સંચાલન મંડળ, સંશોધન અને વિકાસ અને શિક્ષણિક વિકસાર્થે એક પડકાર ઝીલ્યો છે.

સમગ્ર વિશ્વ માં સંશોધન ને ખુબ જ મહત્વ આપવા માં આવે છે પરંતુ પૂર્વ શિક્ષણ ના તેની ભાગીદારી સાવ ઓછી રહે છે. બાળપણ ના શિક્ષણ ને વિકાસ અને તેના વિસ્તરણ ને તથા દરેક બાળક ને તક આપવા માટે અને તેમને ઔપચારિક શિક્ષણ માટે તેમને એક તક મળી રહે ત્રણ ખુબ જ મહત્વ નું છે.

રાષ્ટ્રીય સ્તર પર વિદ્યાર્થીઓ કે જે 6 થી 13 વર્ષ ના છે તેમની ટકાવારી વર્ષ 2000 પછી નોંધપાત્ર ઘટાડો થયેલો જીવ મળેલ છે.તેમ છતાંય શાળા માંથી બહાર નીકળતા વિદ્યાર્થીઓ ની સંખ્યા માં નોંધપાત્ર વધારી જોવા મળેલ છે.પ્રમાણ માં ઉચ્ચ પ્રાથમિક તથા માધ્યમિક માં ઓછી સંખ્યા ના વિદ્યાર્થીઓ નો પ્રવેશ લેવો એ પણ એક ચિંતા ની વિષય છે. વિદ્યાર્થીઓ

નું સંક્રમણ/ગતિશીલતા કે ગૌણ શિક્ષણ હાંસિલ કરી ને પ્રાથમિક, માધ્યમિક તથા ઉચ્ચ માધ્યમિક શિક્ષણ હાંસિલ કરવા માટે પડકાર રૂપ બની ગયું છે.

ભારત જો કે વિશ્વ માં ઉચ્ચ શિક્ષણ માં દ્વિતીય ક્રમે આવે છે તેમ છતાંય ભારત નું ઉચ્ચ શિક્ષણ એવી જગ્યા એ પહોંચી ગયું છે કે જેમાં નોંધણી નો ગુણોત્તર 2015-15 માં 23.6% જેટલો રહ્યો છે.વર્તમાન ધ્યેય મુજબ તે ગુણોત્તર 25.2% સુધી 2017-18 માં પહોંચાડવા નો છે અને 30% નો ધ્યેય 2020-21 વર્ષ સુધી પહોંચાડવા નો છે.

બિન-સાક્ષરતા નું પ્રમાણ ઘટાડવા પ્રમાણ માં ધીમી ગતિએ એ થતું રહેલું કામ એક ચિંતા નો વિષય છે. ભારત હાલ માં વિશ્વ માં બિનસાક્ષર વસ્તી ધરાવતો દેશ છે.પુખ્ત વય ના બિનસાક્ષર કે જેમની ઉમર 7 વર્ષ કે તેનાથી વધારે છે તેવા 2011 માં ભારત માં 28 કરોડ થી પણ વધારે હતી. આની સાથે ભારત માં વિશ્વ માં સૌથી વધારે યુવાન અને પુખ્ત વય ના લોકો નો દેશ છે કે જેની ઉમર 15 થી 24 વર્ષ ની છે.અને તેમાં સાક્ષરતા નું પ્રમાણ લગભગ અનુ ક્રમે 86.1% અને 70%હતું.

Quality issue

અસંતોષકરક શૈક્ષણિક પરિણામો નબળી ગુણવત્તા વાળા શિક્ષણ ને લીધે જ છે જે ખુબ જ પાયા નો મુદ્દો છે.ગુણવત્તા સંબંધિત ખામીઓ જેવી કે બિન અસર કારક શિક્ષણ શાસ્ત્ર, પ્રશિક્ષિત શિક્ષકો નો અભાવ વગેરે પ્રાથમિક શિક્ષણ ના મહત્વ ના પાયા રૂપ પડકારો છજે

વિદ્યાર્થીઓ પૂર્વ પ્રાથમિક શિક્ષણ પૂરું કરે છે તેમના માં શાળા માં જાવા ની ઈચ્છા ધરાવતા નથી.તેનું કારણ સ્પર્ધાત્મકતા તથા ભાષા ના પ્રભુત્વ નો અભાવ જોવા મળે છે.

સૌથી મોટો પડકાર કે જેનો શાળા ની શિક્ષણ પદ્ધતિ એ કરવો પડે છે એ છે વિદ્યાર્થીઓ નું અસંતોષકરક શીખવાની વૃત્તિ.NAS(National Achievement Survey) દ્વારા કરાયેલા એક સર્વેક્ષણ માં ધોરણ 5 , 8 અને 10 ના ગ્રેડ 3 ના વિદ્યાર્થીઓ માં શીખવાની સ્તર માં ઘણો બધો સુધાર લાવવા ની જરૂર છે.નબળી ગુણવત્તા ની શિક્ષણ પદ્ધતિ ગૌણ તબ્બકે હોવાથી વિદ્યાલય તથા મહાવિદ્યાલય પર ઢોળી મુકવા માં આવે છે. નિમ્ન કક્ષાના શાળાકીય શિક્ષણ માં ઘણા બધા પાસાઓ એ મહત્વનો ભાગ ભજવેલો છે.

- જેવા કે એવી શાળાઓ નું અસ્તિત્વ કે જેમની પાસે શાળા ચાલુ કરવા ના નીતિ નિયમો તથા તેમના નક્કી કરેલા ધોરણો અને નક્કી કરેલી ગુણવત્તા ન હોવી

-શાળા માં શિક્ષક તથા વિદ્યાર્થીઓ ની ગેરહાજરી

- શિક્ષક પ્રેરણા તથા તાલીમ નો અભાવ, શિક્ષક ની ગુણવત્તા નું અંતર , શિક્ષણ માં માહિતી સંચાર અને તકનીકી સાધનો નો ખુબ જ ઓછો ઉપયોગ

- પેટા શ્રેષ્ઠ કર્મચારીઓ નું સંચાલન

-અપૂરતી વ્યવસ્થા વગેરે

સરકારી વ્યવસ્થા માં શિક્ષણ ની ગુણવત્તા ઘટવા નું અને તેની નિષ્ફળતા નું કારણે ખાનગી શાળાઓ નો પ્રવેશ શિક્ષણ માં થયો. જેમાંથી ઘણી બધી શાળાઓ પાસે તો જરૂરી infrastructure નો અભાવ, શીખવાનું વાતાવરણ, અને શક્ષમ શિક્ષકો નો અભાવ જોવા મળે છે.

ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માં અપાતા શિક્ષણ ની ગુણવત્તા એ ખુબ જ ગંભીર તથા ચિંતા નો વિષય છે. ગુણવત્તા માન્યતા સંસ્થા (agencies) ની સ્થાપના 1994 માં ઉચ્ચ શિક્ષણ ની ગુણવત્તા માં વધારો થાય તે માટે કરવા માં આવી.ભારત માં 140 મહાવિદ્યાલયો (NAAC) દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત છે.માત્ર ૩૨% જ વિશ્વવિદ્યાલયો તેમાંથી A ગ્રેડ પ્રાપ્ત કરેલ છે. ફક્ત 2780 મહાવિદ્યાલયો (NAAC) દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત છે. તેમાંથી ફક્ત 9% જ A ગ્રેડ ની માન્યતા ધરાવે છે. માન્યતા ધરાવતી 68% વિશ્વવિદ્યાલયો અને 91% મહાવિદ્યાલયો NAAC દ્વારા નક્કી કરેલા ગુણવત્તા ના માપદંડ ની સરેરાશ અથવા સરેરાશ થી નીચે આવે છે.

ખાનગી મહાવિદ્યાલયો અને વિશ્વવિદ્યાલયો તો બિલાડી ના ટોપ ની જેમ ખુલી ગયા છે. તેમાંથી ઘણા બધા ની ગુણવત્તા સાવ નિમ્ન કક્ષાની છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાનો માં અત્યંત કંગાળ infrastructure , ઉચ્ચ શિક્ષણ અભ્યાસક્રમ ની નવીનીકરણ નિ ધીમી પ્રગતિ, તથા વૈવિધ્ય સભર કુશળતા ની માંગ ને પૂરું પાડવા ની સક્ષમતા ની અભાવ તથા અપૂરતી સંશોધન અને અપૂરતા ભંડોળ જવાબદાર છે.

Skill and Emoployability

ભારત વિશ્વ નો સૌથી યુવાન દેશ છે જ જેમાં 54% લોકો એવા છે જેમને ઉમર 25 વર્ષ કે તેનાથી નાની છે. આ સાબિત કરે છે કે દેશ માં યુવા વર્ગ ને જ્ઞાન તથા કૌશલ્ય કુશળતા અને તાલીમ સાથે સજ્જ કરવા માં આવેલ છે કે જેના દ્વારા તે કાર્ય કરવા માં નિપુણ બને. તેમ છતાંય સંસ્થાકીય વ્યવસ્થા નો અભાવ તકનીકી તથા વ્યવશાયીક શિક્ષણ કાર્યક્રમો માં વર્તાય જ જાય છે. વ્યવશાયીક ક્ષેત્ર માં કુશળતા નો વિકાસ તથા શિક્ષણ ક્ષેત્ર સમકક્ષતા લાવવા તમામ ક્ષેત્રે વિદ્યાર્થીઓ નો સર્વાંગીણ વિકાસ અને ગતિશીલ થાય તે માટે તાજેતર માં જ પ્રયાશ કર્યો છે. ઉત્તેજન પૂર્વક નું ગૌરવ તથા સામાજિક જવાબદારીઓ નો વિકાસ વ્યવસાયિક તાલીમ માં ખુબ જ ધ્યાન પૂર્વક નોંધાયો છે. મોટા ભાગ ના વિદ્યાર્થીઓ માં કાર્ય કુશળતા નો અભાવ જીવ મળે છે. જેના દ્વારા ઉચ્ચ શિક્ષણ ની ગુણવત્તા પર એક મોટો પ્રશ્ન ઉભો થયો છે. અને ઉચ્ચ શિક્ષણ ની ઉપયોગીતા શંકા સ્પષ્ટ રહે છે. ઘણા બધા સ્નાતક તથા અનુસ્નાતકો ને પોતાની કસર્યા કુશળતા મુજબ ની નોકરી મળતી નથી. અને વિદ્યાર્થીઓ માં નિકરી મેળવવા ની ક્ષમતા ને જાગૃત કરવા તથા તેમના તેવા કૌશલ્ય વર્ધન કરવા ની ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાનો એ અગ્રીમતા આપવી જોઈએ.

અભ્યાસક્રમ અને મૂલ્યાંકન

એક અત્યંત કડવી વાસ્તવિકતા છે કે ઉચ્ચ શિક્ષણ તથા પ્રવર્તમાન શાળાકીય શિક્ષણ પદ્ધતિ માં ખુબ જ ભેદભાવો જોવા મળે છે. વર્તમાન અભ્યાસકર્મ નું માનવું એવું છે કે વિદ્યાર્થીઓ એ કુશળતા પ્રાપ્ત કાર્ય બાદ જ તેમને ઘણી બધી તક વિસ્તરણ થયેલી છે તેમાં તે ઝડપ થી વિકાસ કરી શકશે.મહત્વ નો ચાવી રૂપ પડકાર એ છે કે વિદ્યાર્થીઓ માં કાર્ય કરવા નિ કુશળતા, ધંધો શરુ કરવા નું માર્ગદર્શન ની માહિતી તથા કુશળતા, હરીફાઈ માં ટકી રેહવા માટે ની કુશળતા, આ બધું વિદ્યાર્થીઓ માં સંકાંત કરવા નો સૌથી મોટો પડકાર છે.જેથી કરી ને તે દેશ નો જવાબદાર નાગરિક બને અને સંસ્કૃતિક વૈવિધતા નો હીંસો બને વગેરે.

એકંદરે શાળાઓ ને આકારણી પદ્ધતિ હંમેશા અસંતોષ કારક જ રહે છે. ઘણા બધા કિસ્સાઓ માં શિક્ષણ ની ગુણવત્તા ચકાસવા ની પદ્ધતિ સાથે વિદ્યાર્થીઓ ના જ્ઞાન ની પણ ચકાસણી પણ ચાલુ રહે છે.સમગ્ર આકારણી પદ્ધતિ માં વિધવત્તા પૂર્ણ તથા સહ વિધવત્તા પૂર્ણ ચકાસણી ની અત્યંત આવશ્યકતા છે.

માહિતી અને સંચાર તકનીક નો ઉપયોગ

માહિતી અને સંચાર તકનીકે પાછળ 2 દાયકા માં ખુબ જ ઝડપ થી વિકાસ કર્યો છે.દેશ માં ઘણા બધા પ્રયોગો કરવા માં આવ્યા છે.અને જ્ઞાન નો વ્યાપ ખુબ જ ઝડપ થી શક્ય બન્યો છે.. આ બધું ફક્ત ICT ના માધ્યમ થી જ થય શક્યું છે.છતાં પણ ICT નો સંભવિત ઉપયોગ હજી સુધી વિકસિત નથી થય શક્યો. શિક્ષણ ક્ષેત્રે ICT નો ઉપયોગ ખુબ જ ઓછા પ્રમાણ માં અને મર્યાદિત જોવા મળે છે.જેને વધારે કરી અને ICT ના ઉપયોગ ને વેગ આપવો આવશ્યક છે.

Teacher Development and Management

શિક્ષક ની ગુણવત્તા વધારવા ના ઘણા બધા પ્રયત્ન કરવા છતાંય શાળા ના શિક્ષકો માં વ્યવશાયીક વિકાસ ચાલુ રાખવા છતાંય હજી પણ ઘણા બધા શિક્ષકો માં ઘણી બધી ખામી ઓ જીવ મળે છે. શિક્ષકો ને સક્ષમ બનાવવા માં તથા નવા નવા કાર્ય ભાર માટે તથા તેમની સમાજ પ્રત્યે ની નૈતિક જવાબદારીઓ નું ભાન કરાવવા , આર્થિક ,સંસ્કૃતિક, વાતાવરણ ને સમજવા માટે વર્તમાન શિક્ષણ પ્રણાલી અને તાલીમ કાર્યક્રમો ને ઓણ યોગ્ય નથી ગણવામાં આવતું. તે પણ ક્યાંક ને ક્યાંક ઉણું ઉતરે છે.

સૌથી મોટી સમસ્યા તો દેશ બા પૂર્વીય રાજ્યો માં જોવા મળે છે કે જ્યાં તાલીમ બદ્ધ શિક્ષકો ની સૌથી વધુ અછત જોવા મળે છે.અને તાલીમબદ્ધ શિક્ષકો ની ક્ષમતા પણ આ રાજ્યો માં ખુબ જ ઓછી જોવા મળે છે. સંશોધન, પ્રયોગો, તથા શિક્ષણ માં નવીનીકરણ પણ આ રાજ્યો મસ ખુબ જ મર્યાદિત જોવા મળે છે. આ ખામીઓ એ શિક્ષક ની વ્યવશાયીક

અસ્તિત્વ તથા શિક્ષક ની નિપુણતા પર એક ગંભીર પ્રશ્ન ઉભો કરી દીધો છે. વિદ્યાર્થીઓ ના વિકાસ ને ધ્યાન માં લય ને આ શિક્ષક ની કાર્યકુશાળતા પર ના પ્રશ્ન ને ગંભીરતા થી લય અને તાત્કાલિક ધ્યાને લઈ ને નિરાકરણ લાવવું જરૂરી છે.

Equity-issue

જો કે પૂર્વ પ્રાથમિક શિક્ષણ માં વિદ્યાર્થી ની સંખ્યા માં થતો નોંધપાત્ર વધારો જોવા મળે છે પરંતુ હજી પણ આર્થિક વંચિત સમાજ ના બાળકો માં આજ નિ તારીખ સુધી પણ તેઓ પ્રાથમિક તથા પૂર્વ પ્રાથમિક શિક્ષણ થી વંચીત રહે છે. આવા બાળકો ને પૂર્વ પ્રાથમિક શાળા માં ભણવા ની તક ખુબ જ ઓછી મળે છે.

નોંધપાત્ર પ્રગતિ છતાંય કેટલાક રાજ્યો માં ઉચ્ચ પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શિક્ષણ મા પ્રવેશ દરો રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતા ઘણાં બધા નીચે રહે છે.જ્યારે માધ્યમિક શિક્ષણ તથા માધ્યમિક શાળાઓ નિં સંખ્યા પણ વધારો થયેલો જોવા મળે છે.સમગ્ર દેશ ના માધ્યમિક શિક્ષણ નો ફેલાવી અસમાન રહે છે.વિદ્યાર્થીઓ ની આર્થિક તથા સામાજિક વ્યવસ્થા ને કારણે પ્રાદેશિક અસમતુલા હજી પણ જોવા મળે છે.

જો કે વર્ષ 2000 પછી OOSC (out of school children) નું ૫ પ્રમાણ ખુબ જ ઘટતું હોવા છતાંય હજી પણ OOSC નું પ્રમાણ કેટલાક રાજ્યો માં રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતા ઘણું બધું વધારે છે.OOSC નું પ્રમાણ રાષ્ટ્રીય અનુ.જતી , અનુ.જન.જતી.મુસ્લિમ કરતા પણ સરેરાશ કરતા ઘણું બધું વધારે છે..

ઉચ્ચ શિક્ષણ માં ગ્રોસ નોંધણી ગુણોત્તર(GER) પ્રાદેશિક અસંતુલા ખુબ જ મોટી હોય છે.વર્ષ 2011-12 માં GER ઝારખંડ માં 8.4% હતો જ્યારે ચંદીગઢ માં 53 % હતો. તેવી જ રીતે સામાજિક જૂથો વચ્ચે ભિન્નતા પણ GER માં મોટો ફેરફાર જોવા મળે છે. 2014-15 માં GER ખુબ જ નીચો 23.6% જેટલો જ રહ્યો છે (છોકરાઓ માટે 24.5%, કન્યાઓ માટે 22.7% , અનુ.જાતિ માટે.18.5% તથા અનુ.જન જતી. માટે 13.5%) . સમગ્ર દેશ ભર માં સમાનતા અને સમાન દર રહે તે માટે એક મોટો પડકાર ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે છે.

મોટા ભાગ ના રાજ્યો એ પ્રવેશ તથા પ્રાથમિક શિક્ષણ થી વંચિત જૂથો ને જાળવી રાખવા માટે ની સંકલિત વ્યૂહરચના સફળતા પૂર્વક લાગુ પાડી દીધી છે.આ બધા પ્રયત્નો કરવા છતાં અમુક વિભાગ ના બાળકો જેવા કે દિવ્યાંગો, દૂર સ્થાન માં રહેતા બાળકો , આદિવાસી વિસ્તાર ના બાળકો , વંચિત જૂથ ના બાળકો તથા જે લોકો શૈક્ષણિક લાભ લેવા સમર્થ નથી તેવા લોકો સુધી હજી સરકાર પહોચી સકી નથી. શહેરી વિસ્તાર માં રહેતા આર્થિક પછાત બાળકો કે જેમાં ઓણ હજી સુધી શિક્ષણ નું પ્રમાણ ખુબ જ ઓછું જોવા મળે છે.આવા તમામ વિષ્ટાર સુધી પહોંચવા નું કામ ખુબ જ પ્રાધાન્ય આપવા જેવું છે. બીજી ભાષા માં કહીએ તો માધ્યમિક શિક્ષણ માં એક સમાનતા લાવવી એ જ ધ્યેય હોવું જોઈએ..

National Learning achievement survey ના સર્વેક્ષણ ના તારાંણ મુજબ જાણવા મળેલ કે રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો માં વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા મેળવેલી સિદ્ધિઓ માં પણ ખુબ જ તફાવત જોવા મળ્યો. તેમાં તરણ મુજબ શહેર ના વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામ્ય વિસ્તાર ના વિદ્યાર્થીઓ

કરતા સારું પરીણામ લાવે છે. અને એમ પણ તરણ મુજબ જાણવા મળ્યું કે સરકારી શાળા ના વિદ્યાર્થીઓ કરતા ખાનગી શાળા ના વિદ્યાર્થીઓ નું પરિણામ પ્રમાણ સાર વધારે સારું આવે છે. તરણ મુજબ એ પણ જાણવા મળ્યું કે સામાજિક અને આર્થિક રીતે પછાત જ્ઞાતિ ના વિદ્યાર્થીઓ નું પરિણામ અનુ.જતી તથા અનુ.જન. જ્ઞાતિ ના વિદ્યાર્થીઓ કરતા વધારે સારું આવે છે. આ તારણો learning equity ના ધ્યેય કરવા ગંભીર પડકાર સૂચવે છે.

અપંગ અને ખાસ જરૂરિયાતો વાળા બાળકો (OOSC) માં એક ખાસ એવો હિસ્સો ધરાવે છે. આ પરિસ્થિતિ એવ દર્શાવે છે વિકલાંગ બાળકો તથા જરૂરિયાત વાળા બાળકો કે જે સામાજિક અને આર્થિક રીતે પછાત છે તેમના માટે શાળાઓ ને સજ્જ બનાવવી પડશે.

જો કે ડ્રોપઆઉટ દર એ એક દરેક સ્તરે સમસ્યા નો વિષય રહ્યો છે. ખાસ કરીને સામાજિક તથા આર્થિક પરિસ્થિતિ થી વંચિત જૂથ એમાં પણ ખાસ કરી મેં કન્યાઓ નો દર એ રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતા વધારે જોવા મળે છે. આ એવું દર્શાવે છે કે સમાજિક તથા આર્થિક વંચીત સમુદાય ના લોકો ના બાળકો ને ધ્યાન માં રાખી ને તેમના વિકાસ ને ધ્યાન રાખી ને પગલાં લેવા નું સૂચન કરે છે.

મોટા ભાગ ના રાજ્યો તથા કેંદ્રસાશીત પ્રદેશો એ શિક્ષણ માં લિંગ સમાનતા(Gender disparity) પર ખુબ જ ધ્યાન આપી ને એક પ્રભાવશાળી પ્રગતિ કરી છે. એમાં પણ ખાસ પ્રાથમિક તથા માધ્યમિક સ્તર પર તો ખુબ જ સમાનતા લાવી છે.

તેમ છતાંય માધ્યમિક સ્તર પર હજી પણ ખુબ જ અસમાનતા જોવા મળે છે. ઘણી બધી કન્યાઓ ને શાળાએ મોકલવા માં ઓણ નથી આવતી, ઘણી બધી કન્યાઓ ને તો પ્રાથમિક શિક્ષણ મેળવ્યા પછી માધ્યમિક શાળા માં પણ મોકલવા ના નથી આવતી. અને માધ્યમિક માંથી ઉચ્ચ માધ્યમિક માં તો ખુબ જ ઓછા પ્રમાણ માં શિક્ષણ મેળવે છે.

ઘણી વખત તો કન્યાઓ ને અભ્યાસ ચાલુ રાખવા ઘણી બધી મુશ્કેલીઓ નો સામનો કરવો પડે છે. હાલ માં જે સરકાર ની દરમ્યાન ગિરી ને લીધે જ સમાજ માં લિંગ સમાનતા કે જે શિક્ષણ માં જોવા મળે છે તેને એક વિશેષ રૂપે આગળ લઈ જવાની જરૂર છે અને એમાં પણ ખાસ કરી ને કન્યાઓ કે જેમ નોબખાસ શ્રેણી સમાવેશ થયો છે તેમના પર વધારે ધ્યાન આપવું જોઈએ અને તેના માટે એક અલગ વ્યૂહ રચના કરવી જોઈએ. પ્રમાણ માં જોઈએ તો યુવાનો અને પુખ્ત વાય ના લોકો માં (Gender gap) એ મુખ્ય પડકાર રહેલ છે. પુરુષ અને મહિલા ના શિક્ષણ ના 2011 ના આંકડાઓ સરખાવીયે તો ખ્યાલ આવે કે પુરુષો માં અને મહિલાઓ (15-24 years) માં શિક્ષણ નું પ્રમાણ 90% અને 81.1% છે જેમાં (8.2% તફાવત જોવા મળે છે)

અને ભારત એક માત્ર એવી દેશ છે કે જેમાં આ પ્રમાણે સૌથી વધારે 15 વર્ષ થી ઉપર ના લોકો માં જોવા મળે છે. જે 19.5% પુખ્ત વાય ના લોકો ના શિક્ષણ ના અભ્યાસ: પર થઈ તરણ કાઢવા માં આવેલ છે. વર્ષ 2011 માં 15 વર્ષ થી ઉપર ના લોકો માં પુરુષ 78.8% અને

મહિલા 59.3% શિક્ષિત હતા. આ સ્પષ્ટ છે કે મહિલાઓ માં શિક્ષણ નું પ્રમાણ વધે તે માટે ખુબ જ પ્રયાશ કરવાની જરૂર છે.

અપને જોયું કે 5 પ્રાથમિક તથા માધ્યમિક શિક્ષણ માં ડ્રોપ આઉટ દર ઘટી રહ્યો છે છતાંય ઘણા બધા વિદ્યાર્થીઓ જરૂરી શિક્ષણ પૂરું કર્યા પહેલા જ શાળા છોડી દે છે. વર્ષ 2014-15 માં વિદ્યાર્થી ને ટકાવી રાખવા નો દર પ્રથમીક સ્તરે 83.7% હતો. આ એ દર્શાવે છે કે ધોરણ 1 માં પ્રવેશ 10 વિદ્યાર્થીઓ માંથી 4 વિદ્યાર્થીઓ ધોરણ 8 પહેલા જ પોતાનો અભ્યાસ છોડી દે છે. માધ્યમિક શાળાઓ માં ડ્રોપ આઉટ દર ખુબ જ વધારે પડતો જોવા મળે છે. એમાં પણ ખાસ કરી ને સામાજિક અને આર્થિક રીતે પછાત લોકો નું ઓરમાન કહું જ વધારે છે. જો કે ડ્રોપ આઉટ દર શિક્ષણ ના તમામ તબક્કે ખુબ જ ચિંતા નો વિષય છે, એમાં પણ ખાસ કરી ને સામાજિક અને આર્થિક પછાત વર્ગ ના વિદ્યાર્થીઓ માં તથા કન્યાઓ ના કિસ્સા ઓ ના તો તે રાષ્ટ્રીય સરેરાશ કરતા ઘણો વધારે છે જે એક ચિંતા નો વિષય છે. આ એ જ દર્શાવે છે કે હવે સામાજિક અને આર્થિક રીતે પછાત વર્ગ ના બાળકો ને શાળા માં સાચવી રાખવા તથા તેના ઉચ્ચ અભ્યાસ માટે તાત્કાલિક ધોરણે પગલાં લેવા ખુબ જ જરૂરી છે. દરેક પાવેશ મેળવનાર વિદ્યાર્થી પ્રાથમિક , માધ્યમિક તથા ઉચ્ચ માધ્યમિક શિક્ષણ પૂરું કરે તે જોવા ની જવાબદારી એક પડકાર રૂપ છે.

Governance and Management

કેટલાક અભ્યાસ દ્વારા એવું તરણ કાઢવામાં આવ્યું જેમાં કેટલીક શાળા/વિધાયલાય/મહાવિદ્યાલય/વિશ્વવિદ્યાલાય માં શિક્ષકો ની ગેરહાજરી, ભંડોળ ની ખામી, નબળું વહીવટી તંત્ર આ બધા પડકાર રૂપ છે.કાર્યક્રમ નું આયોજન, અને તેનું અમલીકરણ પણ એક મહત્વ નો પ્રશ્ન રહ્યો છે .શિક્ષણ નું વ્યસ્થાપન સંચાલન , શૈક્ષણિક પદ્ધતિ અને સંસ્થાનો ખાસ કરી ને ત્રીજા તબક્કા ના શિક્ષણ ના સ્તર પર જાતિલતા, જોવા મળે છે. હા પરન્તુ કેટલાક રાજ્યો એ આ દિશા માં અને શાળા અને મહાવિદ્યાલયો ના સંચાલન મંડળ ખુબ જ સારા પ્રાયશો કરેલ છે.પણ સમગ્ર દેશ નું દ્રશ્ય મિશ્ર છે.વ્યસ્થાપન સંચાલન મંડળ ની દિશા માં તાત્કાલિક નવીનતા લાવવી એ એક મહત્વ નું અને અત્યંત આવશ્યક છે.

શાળા તથા શિક્ષણ નું વ્યાપરિકારણ દ્વારા નું પ્રતિબિંબ ખાનગી શાળા તથા શૈક્ષણિક સંસ્થા ઓ માં પ્રવેશ દ્વારા જ જોવા મળે છે.આ સિવાય પણ ઘણા બધા પેટા પ્રમાણભૂત છે.

સંશોધન અને વિકાસ

ભારત ની વિશ્વવિદ્યાલયો માં સંશોધન અને વિકાસ ની પહેલ નબળી જ રહી છે હાલ માં માત્ર શિક્ષક ના વિકાસ અને કૌશલ્યો વર્ધન ની પહેલ, સંશોધન અને વિકાસ ને પ્રોત્સાહન

આપવું, આંતરરાષ્ટ્રીય કરણ દ્વારા સંશોધન ને વિકાસ કરવો અને જ્ઞાન નું આદાન ઓરદાન કરવું આ બધું જ માર્યાદિત છે.

અંદાજપત્ર ના બંધનો

ભારત માં ગુણવતાયુક્ત શિક્ષણ ના અભાવ માટે અપૂરતું ભંડોળ પૂરું જવાબદાર છે. ઘણા બધા અભ્યાસક્રમ ના વિકાસ માં તો શાળા અને મહાવિદ્યાલય સ્તર પર અપૂરતા ભંડોળ તથા ભંડોળ ના વિલંબ ને લીધે અટકી પડ્યું છે. પહેલા ની શિક્ષણ નીતિ માં 6% GDP નું પ્રાવધાન હતું. પરંતુ આ લક્ષ્યાંક ક્યારેય પૂરો થય શક્યો ન હતો. અપૂરતા ભંડોળ ને કારણે શાળા નો વિકાસ , ઉચ્ચ શિક્ષણ, અને પુખ્ત વય નું શિક્ષણ આ બધા જ નક્કી કરેલા લક્ષ્યાંકો ક્યારેય પૂરા થય શક્ય નથી. આ ઉપરાંત સમય સર કાર્યક્રમ નું અમલીકરણ અને ઉપલબ્ધ સુવિધાઓ નો ઉપયોગ કરવા માં પણ નિષ્ફળતા મળી છે.

વૈશ્વિક વચનબદ્ધતા

વૈશ્વિક ટકાઉ વિકાસ ગોલ (Sustainable Development Goal-SDG-4) કાર્ય સૂચિ 2030 એ બધા ને વ્યાપક અને ન્યાય પૂર્ણ ગુણવતા યુક્ત શિક્ષણ ની ખાતરી અને તમામ મેં સરખી તક મળી રહે તે માટે ની ખાતરી પુરી પડે છે. EFA કાર્યસૂચી વર્ષ 2000 માં શરૂઆત થઈ જે અધૂરી જ રહી એમાં પણ ખાસ કરીને બાળપણ ની સંભાળ અને તેનું શિક્ષણ, કાલા અને

કૌશલ્ય વર્ધન ની અપૂરતી તક પણ સંતોષકારક ના રહી. એટલા માટે જ નવી શિક્ષણ નીતિ માં SDG4 તથા EFA ની કામગીરી જે અધૂરી રહી ગઈ છે તે પુરી કરવા નો ધ્યેય છે.

શિક્ષણ ની ગુણવત્તા માં બંદયોદ કર્યા વગર શિક્ષણ ક્ષેત્રે નવીનતા નો અભિગમ લાવી શિક્ષણ ને એક નવા સ્તર પર લાચ જવાનો પડકાર નવી શિક્ષણ નીતિ માં સમાવેશ કરેલ છે. અસરકારક નીતિ પદ્ધતિ અને તેનું અમલીકરણ કે જેના દ્વારા શિક્ષણ નિંગુણવાતા માં વિકાસ કરવો એ નવી શિક્ષણ નીતિ માં મુખ્ય મુદ્દો રહેશે

CHAPTER – 3

Vision :-

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતી (NEP) 2016 ની કલ્પના એક વિશ્વસનીય અને ઉચ્ચ પ્રદર્શન કરવા અને શિક્ષણ સિસ્ટમ સંકલિત ગુણવત્તા શિક્ષણ અને લાઈફલોગ તક બધા જ જ્ઞાન સાથે સજ્જ વિદ્યાર્થીએ / સ્નાતકો ઉત્પાદનને આપવા માટે સક્ષમ છે. કુશળતા, વલણ અને કિંમતો જે એક ઉત્પાદક (Productive) જીવન જીવવા માટે જરૂરી છે. દેશની વિકાસ પ્રક્રિયા અને ઝડપથી બદલાતી જરૂરીયાતો માટે તથા ક્યારેક વૈશ્વિકરણ જ્ઞાન આધારીત અર્થતંત્ર અને સમાજના ભાગરૂપે.

Mission:-

- (૧) ન્યાયપૂર્ણ, વ્યાપક અને ગુણવત્તા શિક્ષણની ખાતરી આપવી અને બધા બાળકો, યુવાનો અને પુખ્ત વયના લોકો લાઈફલોગ લનીગની તકો આપવી, અને તેમને દેશની માનવ સંભવિત ઈકિવટી અને શ્રેષ્ઠતાની પુરૂ અનુભુતી કરાવવી.
- (૨) શાળા અને ઉચ્ચ શિક્ષણ તથા પુખ્ત શિક્ષણ, કાર્યક્રમોની ખાતરી, ભારતના સમૃદ્ધ વારસાની જાગૃતિ બાળકો, પુખ્ત લોકો અને યુવાનોને જણાવવી, ભારતના ભવ્ય ભુતકાળ, મહાન પરંપરાઓ અને વિજાતીય સંસ્કૃતીને પ્રોત્સાહન આપવું, તમામ સ્તરે શીખનારાઓને જવાબદાર નાગરીકતા, રાષ્ટ્રીય એકતા, સામાજિક સંયોગ અને બધા ધર્મોના આદર માટે પ્રોત્સાહન આપવું, તેમજ વૈશ્વિક નાગરિકત્વ અને ટકાઉ વિકાસની કિંમતો માટે પ્રોત્સાહિત કરવા.
- (૩) અભ્યાસક્રમ સંબંધિત સુધારા પર મજબુત ધ્યાન કેન્દ્રિત સાથે ગુણવત્તા શિક્ષણ સામગ્રી શિખવાની, શિક્ષણ શાસ્ત્ર વિષયક પ્રક્રિયાઓ, શીખવાની આકરણી, શિક્ષણ ગુણવત્તા અને કામગીરી અને સંસ્થાકીય નેતૃત્વ અને સક્રિય મેનેજમેન્ટ બધા જ સ્તરના બધા વિદ્યાર્થીઓ ચોકકસ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવા માટે (જ્ઞાન, કુશળતા, વલણ અને કિંમતો) જે એક ઉત્પાદક જીવન માટે જરૂરી છે, દેશની વિકાસની પ્રક્રિયામાં ભાગ લેવા તથા ઉભરતા વૈશ્વિક પડકારો માટે જરૂરી છે.
- (૪) બધા શીખનારાઓ દ્વારા સંપાદન પ્રમોટ સંબંધિત કુશળતા, ટેનકીકલ અને વ્યાવસાયિક કુશળતા સહિત, કામ અને સાહસિકતા તેમજ સ્પર્ધામકતાની માટે કે જે ગોખણપટ્ટીના બદલે તેમને નવીન પ્રયત્ન

અને વધુ સર્જનાત્મક કરવા માટે પરવાનગી આપે તથા વિચનાત્મક વિચારો, અસરકારક રીતે વાતચીત, સ્વતંત્ર રીતે મુશ્કેલીનો હલ કાઢવા અને રાષ્ટ્રીય વિકાસ પ્રક્રિયામાં પોતાનો ફાળો આપી શકે.

Goal and Objectives:-

એકંદરે ધ્યેય શિક્ષણની ગુણવત્તા અને શિક્ષણની સુસંગતતા અને ભારતની શિક્ષણ સિસ્ટમની વિશ્વસનીયતા વધારવા, શાળા ઉત્પાદન રોજગાર સુધારવા અને ઉચ્ચ માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય ભારત સરકાર NEP 2016 કેટલાક Input રોજગાર સુધારણા માટે છે.

(૫) સામાજિક પ્રાદેશિક જાતીય તફાવત દૂર કરવા અને કન્યા અને મહિલાઓના સશક્તિકરણને પ્રોત્સાહન આપવા ખાતરી આપે છે.

(૬) વિકાસ કૌશલ્યની તકો યુવાનો દ્વારા તથા વયસ્કો લોકો દ્વારા સંપાદનની અને સ્પર્ધાત્મકતાની કુશળતા જીવન અને કાર્ય કરવાની ખાતરી આપે છે તથા ટેકનીકલ અને વ્યાવસાયિક કૌશલ્ય કે જે રોજગાર માટે જરૂરી છે તેનો પણ સમાવેશ થાય છે. જે કામના વિશ્વસને બદલવા માટે સ્વીકાર્ય છે.

શિક્ષણ સિસ્ટમ ન્યાયપૂર્ણ શિક્ષણની ખાતરી, પ્રારંભિક બાળપણથી ત્રીજી કક્ષાના શિક્ષણ સુધી ટેકનીકલ અને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ અને તાલીમ સહિત લાઈફલોગ તકો અને શિક્ષણની તકો સમાજના તમામ Segments માટે ઉપલબ્ધ છે.

શિક્ષણના મુખ્ય ઉદ્દેશ, Vision & Mission પુરા કરવા માટેના નિચે મુજબ છે :-

(૧) બાળપણમાં શિક્ષણ સેવાઓ અને બધી પૂર્વ શાળા વયના ૪-૫ વર્ષની ઉંમર સુધીના બાળકોની ખાતરી અને તે સેવાઓને વિસ્તરી બાળકો શિક્ષણ અને વિકાસલક્ષી તૈયારી તથા પ્રાથમિક શિક્ષણના સરળ સંક્રમણ, માટે જરૂરી તથા ખાસ ધ્યાનમાં વંચિત વસ્તી જૂથો સાથે સંકળાયેલા બાળકોને શિક્ષણ આપવું.

(૨) બધા જ ગુણક સ્નાતકો પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શિક્ષણ મેળવે અને તેનો વપરાશ કરે તેની ખાતરી આપવી તથા તેનો વપરાશ બધા જ ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ સ્નાતકો માટે ન્યાયપૂર્ણ હોય, બધા વિદ્યાર્થીઓ સફળતાપૂર્વક તેમનું શિક્ષણ પુરું કરે અને પરિણામો હાંસલ કરે તે માટે આધારભૂત છે.

- (૩) બધા જ શિક્ષણ કાર્યક્રમો, સુલભ રીતે કરવામાં આવે તથા બાળકો અને વિવિધ જૂથો અને યુવાનો તથા ખાસ ધ્યાન વંચિત વસ્તી જૂથોના વિદ્યાર્થીઓ પર આપવામાં આવે તેની ખાતરી આપે છે ખાસ કરીને બાળકો, કિશોરો અને જરૂરીયાતમંદોને વિવિધ સ્વરૂપો તથા અપંગો, બધા વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ સક્રિય કરવા માટે આધારભૂત છે જેથી તેઓ પરિણામો હાંસલ કરી શકે.
- 4- શિક્ષણ માં સામાજિક, પ્રાદેશિક અને જાતિયો ખાદ્ય ને નિવારી શકાય અને સ્ત્રી સસશક્તતા ને પ્રાધાન્ય આપી શકાય તે આ પોલિસી નો હેતુ છે.
- 5- યુવાન લોકો માટે આવડત અને વિકાસ ની તકો માં વધારો કરી શકાય અને રોજગારી તથા ઉદ્યોગ સાહસિકતા ની તકો માં વધારો કરી શકાય તે આ પોલિસી નો હેતુ છે.
- 6- યુવાન લોકો (૧૫-૨૪ વર્ષ) અને પ્રૌઢ લોકો (૨૪ વર્ષ થી ઉપર ના) લોકો માટે કે જેઓ વૈધિક શિક્ષણ ની બહાર છે. અને અવૈધિક ક્ષેત્રો માં જોડાયેલા છે તેઓ માટે પણ વિકાસ અને રોજગાર ની તકો નું સર્જન કરી શકાય.
- ૭- શિક્ષણ ના ક્ષેત્ર ને વિક્સાવવાનો ક જેમાં વ્યવસાય લક્ષી શિક્ષણ નો સમાવેશ કરી શકાય અને જે પછાત સમૂહને પણ ઉચ્ચ શિક્ષણ નો લાભ મળી શકે. શિક્ષણ અને સંશોધન કાર્ય નો વિકાસ આધુનિકતા અને

નવીનતા લાવી શકાય અને રોજગારી ની તકો નો વિકાસ થાય, તે પણ આ નીતિ નો ધ્યેય છે..

૮- માહિતી સંચાર ની સુવિધાઓ ને શિક્ષણ સાથે જોડીને શીખવા અને શીખવવા ની ગુણવત્તા સુધારી શકાય, શિક્ષકો ની તાલીમ અને શિક્ષણ નું આયોજન અને વ્યવસ્થા સુદ્રઢ બને તે પણ આ નીતિ નો ધ્યેય છે.

૯- પ્રાધ્યાપક નો વિકાસ જેમાં શિક્ષણ નો સતત વિકાસ થતો રહ્યો તે ઉપરાંત જે લોકો ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે યોગ્યતા ધરાવતા હોય તેવા લોકોનો ઉચ્ચ શિક્ષણ માં સમાવેશ થાય તે આ નીતિ નો ધ્યેય છે.

૧૦- દરેક યુવાન અને ઓછા માં ઓછા ૯૦% પ્રૌઢ ,સ્ત્રી અને પુરુષ ને શિક્ષણ મળે તે આ નીતિ નો ધ્યેય છે.

૧૧- એક જવાબદારી ભર્યું, ભાગીદારી ભર્યું શિક્ષણ અને વ્યવસ્થાપન વિકસાવી શકાય તથા પ્રાદેશિક સ્તરે વિકસાવી શકાય તે આ નીતિ નો ધ્યેય છે.

૧૨- સતત વિકસતા જતા શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં વ્યવસાયિક આવડત અને રાષ્ટ્રીય તથા પ્રાદેશિક સ્તરે શિક્ષણ માં નેતાગિરી ની વિકાસ થાય ને આ નીતિ નો ધ્યેય છે.

૧૩- શિક્ષણ વિકાસ ના કાર્યક્રમો માટે યોગ્ય પ્રમાણ માં આર્થિક ફાળવણી થાય તે પણ આ નીતિ નો ધ્યેય છે. ભવિષ્ય માં શિક્ષણ એ જીવન પર્યંત નો વિકાસ લાવી શકે તેવી દિશા માં આગળ વધવું એ આ નીતિ નો ધ્યેય છે. આ નીતિ વિદ્યાર્થીઓ માં આવડત નો વિકાસ થાય તેમજ વૈધિક બંને ક્ષેત્રો માં આદર્શ શિક્ષણ માળખું વિકસે તે જોવાનો હેતુ થી આ નીતિ ની રચના કરવા માં આવી છે.

૧૪- તાજેતર ના વર્ષો માં ભરાત દેશ ના શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં અભૂતપૂર્વ વિકાસ એ વિવિધતા જોવા મળી છે. આયોજન વગર નો વિકાસ થવા ને કારણે શિક્ષણ ની ગુણવાતા માં સુધારવા ના પડકારો રહેલા છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ માં વ્યવસ્થાપન અને નિયંત્રણ એક બીજા ની સાથે જોડાયેલ છે. તેથી વર્તમાન કાનૂની વ્યવસ્થા અને નિયંત્રણ ને સુધારવાની જરૂરિયાત ઉભી થઈ છે.

ઉચ્ચ શિક્ષણ માં નીચે પ્રમાણે ના વ્યવસ્થાપન ના મુદ્દાઓ ની જરૂર ઉભી થઈ છે.

૧- ઉચ્ચ શિક્ષણ માં અનુભવી હોય તેવા લોકો ની એક શિક્ષણ સમિતિ ની રચના કરવા માં આવે અને આ સમિતિ દર પાંચ વર્ષે ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થા ને અલગ અલગ વિસ્તારો જોવા કે જ્ઞાન માં નવા વિસ્તારો નવીન દિશાઓ , નવા અભ્યાષકર્મો કે જે

અંતર રાષ્ટ્રીય સ્તરે માન્ય હોય તેવા અભ્યાસકર્મો કે જે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે માન્ય હોય તેવા અભ્યાસકર્મો વિકસાવવા માટે મદદ રૂપ બને.

૨- એવી નિયંત્રણ સંસ્થાનો ની રચના કરવા માં આવે કે જે ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માં ઉદ્યોગ ના પ્રતિનિધિઓ તથા ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીઓ સામેલ હોય.

૩- એક એવા પ્રકાર ની વિશ્વવિદ્યાલાય ની રચના કરવા માં આવે કે જેમાં સ્નાતક કક્ષા અનુસ્નાતક કક્ષા તથા સંશોધન એમ ત્રણેય સ્તર ને પ્રાધાન્ય આપી શકાય તેવા પ્રયત્નો કરવા માં આવે. દરેક વિશ્વવિદ્યાલાય વિવિધ સ્તરો એ કામ કરતી હોય માત્ર એક જ સ્તર પર નહિ.

૪- સરકાર દ્વારા જૂની શિક્ષણ નીતિઓ જેવી કે ૧૯૬૮/૧૯૮૬-૯૨ ના ફરી થી અમલ માં મુકવા માટે નિર્દેશો કરી શકાય. ભારતીય શિક્ષણ સેવા અને ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ આ દિશા માં સત્તા ધરાવે છે. જ્યાં સુધી ભારતીય શિક્ષણ સેવા ની રચના સંપૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી UPSC માંથી એક વ્યક્તિ ને શિક્ષણ વિભાગ નો હવાલો સોંપવામાં આવે તેવી વ્યવસ્થા કરવા ની જરૂરિયાત છે.

૫- એ અલગ શિક્ષણ ને લગતી અદાલત ની રચના કરવા માં આવે કે જે માત્ર શિક્ષણ ને લગતા દાવાઓ ને સુનાવણી કરે. આ પ્રકાર ની અદાલત માં ઉચ્ચ ન્યાયાલય ની નિમણૂક કરવા માં આવે , આ પ્રકાર ની અદાલત માં શિક્ષણ ને લગતા તમામ

દાવાઓ પુરા કરવા ની તમામ સત્તાઓ હશે.

૬-સરકાર દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ ના સમૂહ ની માન્યતા આપવા માં આવશે. જેમાં

વિદ્યાર્થીઓ ને લોકસાહિ ઢબે પોતાની વાત રજૂ કરવા નો હક્ક હશે તેમ છતાં એવું

જોવા ના આવ્યું છે કે આવા પ્રકાર ના વિદ્યાર્થીઓ સમૂહો શિક્ષણ ની પ્રવૃત્તિઓ ને

ખોરાવવા નું કામ કરતા હોય છે. આમ શિક્ષણ ની બગાડ નો થાય તેના માટે વિદ્યાર્થી

સમૂહો માં કોઈ બહાર ના વિદ્યાર્થીઓ ના જોડાય તેનું ધ્યાન રાખવા માં આવશે.

૭-દરેક ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ ના ઝગડા નિવારણ કરવા ની ખાસ પ્રક્રિયા કરવા માં

આવે અને દોષિત લોકો જેવા કે વિદ્યાર્થીઓ કે શિક્ષકો ને યોગ્ય સજા પણ કરી શકાય.

૮- શિક્ષણ સંસ્થા ને માન્યતા આપવા ની પદ્ધતિ માં સુધારો કરવા માં આવે અને

ઓછા માં ઓછા મહાવિદ્યાલયો માં જોડાય ધરાવતી વિશ્વવિદ્યાલયો ને જ માન્યતા

આપવા માં આવે તેવી વ્યવસ્થા કરવા માં આવશે.

૯-નિયમો આધારિત નાણાં ભંડોળ ઉભું કરવા માં આવે અને તેવી પ્રવૃત્તિઓ કે જે

શિક્ષણ નો વિકાસ કરી શકે તેના માટે નાણાં ની યોગ્ય ફાળવણી થાય તે જોવા માં

આવે.

CHAPTER 4

Policy frame work :-

આજકાલના સમયમાં, આપણા વિજન, પોલીસી ઉપયોગીતા નું લેવલ જાણવું જરૂરી છે. ઘણા બધા આવી પ્રવૃત્તિ રસ્તામાં છે કે ઘણા વર્ષોમાં કે દાયકાઓના પુરી થાય છે અને તેના માટે આપણે આપણી ભણતર પધ્ધતી અને આ તરીત રાજ્ય પધ્ધતીનું ફેરફાર જરૂરી છે પછી અને આ અલગ અલગ પધ્ધતીનું એક જ Solution નથી આ પધ્ધતીની ગરજ quality ભણતર જે દેશમાં આ પધ્ધતી છે અને તેના ફાયદાઓનો લાભ લે છે અને મેન હેતુ બધાને રોજગારી આપવાનો, રોજગારીનો મહત્વનો ભાગ છે. વૈશ્વિક અને વિજ્ઞાનીક માટે ઘણા નવા એરયા ખોલ્યા છે. આ મુદ્દા માટે આનુ ફ્રેમવર્ક મોટા ભાગે આ બધી જગ્યાએ પુરેપુરુ કરવા બધા લેવલો સરકારના અને લોકલ અને લોકલ અને સરકાર બધા આ માહિતીને પોતાના પ્લાનીંગ મુજબ લે છે.

4.1 Pre-School Education:-

બાલમંદિર ભણતરને પહેલા સરકારી સ્કુલમાં આપવામાં આવતુ ન હતું પછી ICDS પ્રોગ્રામ મહિલા અને બાળકોના વિકાસની સંસ્થા દ્વારા આપતી હતી અને આ બધાએ માનેલ છે કે, બાલમંદિરનું ભણતર માનસીક અને શારીરીક વિકાસમાં મહત્વનું છે.

નીચેની પોલીસી ધ્યાનમાં લેવાય :-

- (૧) ૪ થી ૫ વર્ષના બાળકોને ફરજિયાત બાલમંદિરનો અભ્યાસ આપવો Ministry of Command and Mind Development દ્વારા પ્રવૃત્તિ ચાલુ કરાય.
- (૨) અત્યારે આંગણવાડીની રચના થય ICPS દ્વારા પર તે પુરતી રીતે બાલમંદિરનું અભ્યાસ પાઠવી ન શકી, અને હવે તેઓ આંગણવાડીને માર્ગદર્શન આપે છે અને તેનો સેમીનારનું આયોજન ઠરાવે છે.
- (૩) અને રાજ્ય સરકારે આંગણવાડીના ટીચરો માટે કાર્ડ પ્રોવાડ કર્યા અને જરૂરીયાતની સુવિધાઓ આપી અને ટ્રેનીંગની સુવિધા આપી અને બધી આંગણવાડીને બાલમંદિરમાં બદલાવી.
- (૪) આના બદલે બધી પ્રાથમીક શાળાઓને બાલમંદિરમાં ફેરવી અને આના માટે આંગણવાડીની રચના કરાય.
- (૫) અને માહિતી, માર્ગદર્શન, રેગ્યુલેટ, નિયમો અને પોલીસી બધી ખાનગી શાળાઓ માટે કરાય.

4.2 પ્રાથમિક શિક્ષણનો બચાવ અને હકકો :-

બાળકોનો હકકનો બચાવ અને પોતાની બચાવમાં સજા, લાગણી, શીલતાનો અભાવ, શારીરિક ખરાબ વતાવનો સામનો અને તેનું ઓછો કરવા કરવામાં આવ્યો અને બાળકો સાથે મીત્રતા ભાવના અને સહનશીલતાના બાળકોના હકક માટે કરવા આવ્યો એકપણ જાતનો ખરાબ વર્તન અથવા એક પણ હકકનો તોડવા માટે જરૂરી સજા આપવામાં આવશે અને બાળકોનો શારીરિક અને માનસિક ધ્યાન રાખશે.

- (૧) બધી શાળાઓને બાળકોની સાચવણ અને જવાબદારીના વિકાસ માટે બધી શાળાનો બધી જવાબદારી પુરી કરવી.
- (૨) બધા શીક્ષકો અને અધ્યાપકો બધી નવી પોલીસીઓના લગતા બધા નિયમો વગેરેનું જાણકારી રાખવી અને એકપણનો જો ઉપયોગ ન કરે અને તોડે તો સજા આપવી ને બધાને તાલીમ આપવી.
- (૩) બાળકોના શિક્ષણના પ્રોગ્રામ અને વૈશ્વિક વસ્તી ભણતર પ્રોગ્રામનો બધી માહિતીનો સ્કુલમાં ઉપયોગ કરવો.
- (૪) બાળકોના શિક્ષણ અને બાલમંદિરનું ભણતરની બધા શીક્ષકોના ટ્રેનીંગ પ્રોગ્રામ સામેલ કરવું જોઈએ.
- (૫) પોતાની જાતે ઓનલાઈન વિકાસ પ્રોગ્રામનો ફાયદો આપવો જોઈએ.
- (૬) સ્કૂલો હંમેશા બધા બાળકો, શીક્ષકો અને વાલીઓને અવેર કરતા રહેવા જોઈએ અને Training આપતા રહો.

4.3 શાળા ભણતરમાંથી શીખવાતા પ્રયોગ :-

માધ્યમિક શિક્ષણમાં ખરાબ શીખવણ દરરોજ બહાર આવતો ગંભીર મુદ્દો છે ભણતર એ બતાડે છે બાળકોમાં પાયાનું જ્ઞાન, વાચવું, લખવું અને ગ્રહણ નથી મળતું.

- (૧) RTE ACT દ્વારા જે બિલ્ડીંગ અને વાતાવરણ માટેના નિયમો અને શીખવવાની પદ્ધતીનું સીચન અને ખાનગી અને સરકારીમાં થવું જોઈએ.

- (૨) RTE ACT ના મત મુજબ બધી પાયાની જરૂરીયાતે પાયાના નિયમો અને બધા સારૂ પ્રીમાઈસ બનાવવાની જરૂરીયાત છે. પાયાના નિયમોની જાણકારી જરૂરી છે અને જો નવા નિયમો RTE ACT ના શાળાના ફેરફારના આવ્યા અને જેનો મેન મહત્વ ખાસ વિદ્યાર્થીઓ માટે હોય છે.
- (૩) હાલમાં, No-Detention પોલીસના જે ફેરફાર આવ્યો જે વિદ્યાર્થીનો ભણતરના સારો જાણ ભજવે છે જેના માટેની Detention ની જવાબદારી ખાલી ધોરણ નયવણ પ્રાથમિકમાં પણ થાય છે અને ભણવામાં નબળા વિદ્યાર્થીઓને આમા ફેરફાર મળશે.
- (૪) સારા અને અસરકારક મુદ્દાઓ લેવામાં આવે છે અને જેના દ્વારા નબળા વિદ્યાર્થીઓને મદદ થાય અને તેના e-resources નો ઉપયોગ કરવો.

4.4 શાળાનું ભણતર / અભ્યાસ :-

વૈશ્વિક પ્રાથમિક અભ્યાસ જ્યારે વાસ્તવીકતા બની રહી છે ત્યારે માધ્યમિક શિક્ષણ પણ અતી આવશ્યક બન્યું છે જેમાં માધ્યમિક શાળા વ્યવસ્થાનો વિકાસ જરૂરી છે અને શાળાનું સ્થળ અને સંચાલન જરૂરી નથી અમુક ચોકકસ એકમો સાથે વિદ્યાર્થીનો ભરતી કરાય છે એનો પડકાર એ છે કે માધ્યમિક સ્થળે રૂપાંતર અને સુધારો થાય રીતે લય આવો.

અત્યારની પરીક્ષા પદ્ધતી બવ જ ખરાબ થાય છે. જેમાં ઘણા જાતના ગોટાળો હોય છે તેના પરીણામે ઘણી જવા પરીક્ષા સાચા અને જરૂરીયાત રીતે લેવાય છે.

- (૧) બધા જીલ્લાઓમાં બધી શાળાઓના નકશા છેતેનું બાંધકામને તેની ચકાસણી કરવી અને બધી જાતનો પ્રયોગ કરવા એક અઘાતીય સ્કુલ માહિતી માહિતીગાર સ્કુલ બનાવવામાં જેમાં માણસો બિલ્ડીંગનો, સારી પ્રયોગ અને બધાનું કામકાજ અને ખર્ચામાં રાહત થાય છેતેનું સંયોજન કરવું અને એમના બધા જીલ્લાઓ અને તેના મર્જરથી સારા ભવિષ્યના નિર્માણ માટેનું ઉપયોગ કરવો.
- (૨) RAT ACT 12(1) (C) મુજબ સરકાર દ્વારા નીરીક્ષણ કરવાય છે. બધા માહિતીનું
- (૩) સરકાર RAT ACT માં જો સાચો અને સારી રીતે પ્રાથમિક ભણતરમાં સુધારો કરી શકે છે.
- (૪) ઓછામાં ઓછી જે સગવડો ટીચરો અને બાળકોને આપવાની હોય તેનું ધ્યાન રાખવામાં આવે છે.

- (પ) કન્દરયા વિદ્યાલય, જવહર નવોદય, વિદ્યાલયનો વિકાસ અને કસ્તુરબા ગાંધી બાલક વિદ્યાલયનું વિકાસ અને વધારવા જ્યારે જરૂર હોય ત્યારે પ્રાથમિક અને આગળના ભણતર પ્રવૃત્તિમાં પછાત વિસ્તારોમાં કરવો જોઈએ

4.5 Curriculum Renewal and Examination Refroms

સ્વામી વિવેકાનંદના મત મુજબ "ભણતર મતલબ એ નથી કે જે તમને કીધું કે માનીને તમારી આખી જીંદગી તે પ્રમાણે ચલાવો, પરંતુ ભણતરથી જીંદગીનું ચણતર, માણસાઈ, ચરીત્ર, વિચારોનું સીચન છે. જો તમે તમારી જીવનમાં આ પાંચ વિચારો સાથે એક ચરીત્રવાન જીંદગી બનાવો તો તમે એ પુસ્તકાલય કરતા પણ વધારે જ્ઞાની છો અને જો ભણતર તમને વિચાર અને માહિતી સાથે લ્યો તો પુસ્તકાલય તમારી જીંદગી છે. સ્વામી વિવેકાનંદનું આ વાક્ય તમને આ ડીજિટલ ભારતમાં ઈન્ટરનેટ પર મળી જશે.

અને આ માહિતીની દુનિયાના વિદ્યાર્થીને પુસ્તકાલયમાં જવાની જગ્યાએ એક બટન ક્લીકથી બધી માહિતી મેળવે છે અને માટે બાળકોએ માહિતીથી ભરેલ Education વ્યવસ્થાથી જ્ઞાનની ભરેલ ભણતર વ્યવસ્થામાં ફેરવાય છે. જે માણસાઈ અને વિશ્વ બનાવવા મદદરૂપ થાય છે.

તેના માટે ઉપયોગી બધી જગ્યાઓ પરીપત્ર બહાર પાડવું જોઈએ આમાંથી ઘણા પરીપત્રમાં જોવા મળે છે ઘણી માહિતી જેના લીધે આખા વિશ્વમાં શું પરીસ્થિતી છે શું માગ છે અને આવડતમાં ભણતર કઈ રીતે ઉપયોગી છે તેના લીધે Society અને આર્થિકતંત્રના ઉપયો છે. તેમાં ઘણી જાતના સારા માહિતીકાર સારી ઉચી ભણતર વ્યવસ્થા સાથે જીવન દોરો અને દુનિયાનું કામ સાથે મળીને એક સરખો વિકાસના જવાબદારમાં જોડાય છે અને તેના લીધે બધા વિકાસના પથે જાય છે. આ પરીપત્રને લીધે વિદ્યાર્થીમાં ઘણા નવા વિચારોને માહિતીનું સીચન થાય છે અને તેઓ મોટી અને ઈન્ટરનેશનલ વિદ્યાર્થીઓ સાથે તાલમેલ કરે છે. આ પરીપત્ર દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ સારા અને ઉચ્ચ ભણતરની ભાવના અને મહત્વ જાગૃત થાય છે અને તેના દ્વારા તેમની વૃદ્ધી થાય છે.

શિક્ષણમાં માહિતી અને સંચાર તકનીકનું સંકલન સુનિશ્ચિત કરવું ખાસ કરી શિક્ષણમાં વધારો કરવો ભણતર – શિખવાની પ્રક્રિયાની ગુણવત્તા સુધારવી

નીચેની બધી પોલીસો ધ્યાનમાં લેવાય છે. :-

- (૧) પરીપત્ર દ્વારા વિશ્વનું ગીત, સામાજિક, ધાર્મિક અને વિશ્વ હાદનું દ્રશ્યન કરે છે અને તેના દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને પુરેપુરી જીવનદોરી, વિજ્ઞાનીક હાવભાવ અને પર્યાવકરણની માહિતી અપાય છે અને વિદ્યાર્થીઓના બધા જાતનું જ્ઞાન અપાય છે તેથી તે સારું જીવન જીવે.
 - (૨) NCERT દ્વારા આ પરીપત્રનું ફાળવણી, ફરી બધારણ, શાળા ભણતરનું સ્થાન, વિદ્યાર્થીનો અભ્યાસ અને એક જગ્યાથી બીજી જગ્યાએ ભણતરની સુવિધા, સમજણ વધારવી અને પ્રોત્સાહન આપવાનું કામ કરે છે.
 - (૩) ઘણીવાર વિદ્યાર્થીઓ દુવીધામાં પોતાના રૂચી અને આવડતને ધ્યાનમાં રાખ્યા વિના પોતાના ભણતરનું ક્ષેત્ર પસંદ કરે છે. પછી તેમાં તેને સફળતા મળતી નથી. શૈક્ષણિક ક્ષેત્રની પરીક્ષા ગમે ત્યારે ગમે તે વિદ્યાર્થી પાસેથી તેમની સાચી અને રૂચીમય ક્ષેત્ર પસંદ કરવા ઉપયોગી છે.
- મદદનીશ શાખા અને પ્રોફેશન શાળા અને કોલેજોમાં જઈ વિદ્યાર્થીઓ સાથે મળી તેમની રૂચી જાણવામાં મદદ કરે છે અને વિદ્યાર્થીઓ સાથે વાતચીત કરી તેમને આવડત પ્રમાણે તેમની આવડતમાં ભવિષ્ય બનાવા મદદ કરે છે.
- (૪) ચોથા ધોરણથી ડીજીટલ સીસ્ટમ દાખલ કરવી જોઈએ અને પાંચમાં ધોરણ લગી ICT ની બધી માહિતીઓ પુરી પાડવી જોઈએ.
 - (૫) અને વિદ્યાર્થીઓને વિજ્ઞાનના પ્રયોગોનું જ્ઞાન, લેબોરેટરી અને પ્રયોગો દ્વારા જ અપાવી શકાય અને તેના માટે બધા સાધનોનો ઉપયોગ પાંચમાં ધોરણથી જ કરવાનું સુચન કરે છે.
 - (૬) જાતીવાદ, સમાજવાદ, ધર્મવાદ અને કલચરને દુર રાખી સર્વધર્મ સમભાવનું મહત્વ અને બોધ પાઠવો. પરીપત્ર દ્વારા સામાજિક ન્યાય અને કાયદાકીયમાં રહી કામ કરવું અને અપાતી બુકમાં એ જ જોવા મળે છે. સામાજિક વાદ, જાતીવાદ, ધર્મવાદ, વગેરે ન માણસાઈ, રહેણાકી, ભણતર, જ્ઞાતી પ્રિય વાતાવરણ, લાયક અને કાયદાકીય જ્ઞાન, વૈજ્ઞાનીક જ્ઞાન, આવરણ તે બધાને આગવું સ્થાન મળવું જોઈએ.

- (૭) પરીક્ષાનું બંધારણ જાણકારી વધારવા, સમજણ વધારવા અને મોટો પ્રોબ્લમો કેમ સોલજાવા માટે નહીં કે ચોપડીઓનું જ્ઞાન વધારવા રોજબરોજની ચસકાણી, બંધારણને પરીક્ષા-ચકાસણી, ચોકસાઈ, વગેરે જેવા પગલાઓ લેવામાં આવે છે. જેના દ્વારા સહેલાય અને વિદ્યાર્થીઓની ભણતર વિકાસ માટે ભણતરની પ્રવૃત્તિઓનો વધારવી પડે છે વ્યવસ્થામાં રોજબરોજ ચકાસણી અને રોજબરોજની માહિતીની જગ્યા વર્ષના અંતે પરીક્ષા અથવા વર્ષ પરીક્ષા, ૧૦-૧૨ ની પરીક્ષા એના લીધે બધી ચકાસણીની પરીક્ષાએ શાળા પુરતી મર્યાદીત રચ જાય છે અને મોટા ભાગે આ ચકાસણી મર્યાદીતથી હોવાથી વિદ્યાર્થી જ્ઞાન અને આવડત દબાય જાય છે. આખી વ્યવસ્થાને પાછું રૂપાંતર કરવું જોય તેમાં ભણતર બને રીતે સામાજિક અને વિજ્ઞાનીક રીતે સંભાળવવાવાળી સંસ્થા રાખવી જોઈ જેના દ્વારા વિદ્યાર્થીમાં આ બને વસ્તુનું સીચન થાય.
- (૮) સૌથી વધારે નાપાસનો દરરજો ધોરણ-૪ માં જોવા મળ્યો તેણે ગણીત, વિજ્ઞાન અને અંગ્રેજીના લીધે અને આ નાપાસના દરરજો ઘટાડવા આ ત્રણ વિષયોને હવે ભાગમાં વહેંચવામાં આવ્યો ભાગ-૧ ઉચ્ચતર લેવલ ભાગ-૨ Lower Level અને વિદ્યાર્થીઓને જે ભાગમાં પરીક્ષા આપવી હોય તે આપી શકે.
- (૯) અત્યારે central and state boards education પરીક્ષા લે છે ધોરણ X અને X 11 અને વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા ફરજિયાત જે બોર્ડમાં હોય તેની પરીક્ષા આપવી.
- (૧૦) અલગ અલગ બોર્ડ દ્વારા લેવાતી પરીક્ષાનો પ્રમાણપત્ર અલગ હોય તેની ભણતર પધ્ધતી પ્રમાણે અને બોર્ડ દ્વારા અલગ પરીક્ષાઓ લેવાય અને અલગ અલગ ગ્રેડમાં પરીણામ જાહેર કરાય. આના દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના ઈર્ષા આવે પણ વિદ્યાર્થીઓનો તેમના ગોલ કરવાની તક મળે.

વિજ્ઞાન, ગણીત અને અંગ્રેજી માટે એક જ પરીપત્ર અને બીજી ભાષાઓ જેવી કે, સામાજિક વિજ્ઞાન અને તેવા માટે કોમન અને બીજી બધા દેશ મુજબ.

૪.૬

આ પાયાનો સત્ય છે કે અભ્યાસી પ્રવૃત્તિઓ જગ્યા અને ગુણવત્તાના અને એકસમાનતાના ઉપયોગ કરી માહિતીમાં વધારો કરવાનું છે આજની ભણતર વ્યવસ્થામાં ખાસ કરીને ગરીબ વિસ્તારમાં સાડા વાતાવરણ અને સારા અભ્યાસ પછાત વિસ્તારમાં અને જરૂરીયાત પુરી કરવા જોકે હમણા ઘણા વર્ષોથી પછાત વિસ્તારમાં પણ

ભણતર સુધાર્યું છે જે વિદ્યાર્થીઓ પછાત વર્ષમાંથી આવે છે જેવો ફીજીકલ પછાત છે તેમને ઘણા પ્રયોગોનો સામનો કરવો પડે છે.

ભણતરનું સ્થાન પછાત વિદ્યાર્થીઓ માટે મહત્વનું ભાગ ભજવે છે. ખાસા એવા બનાવો, ઓછો અભ્યાસ દર, ગરીબી સીમા રેખા, ઉચ્ચો મરણદર, વગેરે ભોગવવું પડે છે પછાત વિદ્યાર્થીઓને ભલે સરકારએ સ્કોલરશીપની વ્યવસ્થા કર્યા હોવા છતાં રાજ્ય સરકાર બવ દુર છે. સંતોષથી, શીક્ષકોની ઓછી સંખ્યા પછાત સ્કુલોમાં સૌથી વધારે જવાબદાર છે. ઓછા વિકાસ માટે ભાષાઓની વિચાર વિતરણ પણ મહત્વનું ભાગ ભજવે છે.

નવી માહિતીઓ દ્વારા ભણતરને યોગ્ય જાણ મે છે સ્કોલરશીપ કે લોનથી મદદ થાય છે. વિદ્યાર્થી

- (૧) જાતીવાદ, ધર્મવાદ, ગામડા પ્રથા અને અલગ અલગ વાતાવરણ દ્વારા નીતીમયતા અગવડતા રહે છે અને તેના દ્વારા સામાજિક અને કાયદાકીય માહિતીને અવોચક કરાય છે.
- (૨) પહેલાની ધારણાને લગતી જાગૃતિઓ દ્વારા વિદ્યાર્થી અને શિક્ષકો અને બાળકો સાચી માહિતીમાં પુરી કરે છે.
- (૩) પ્રોત્સાહન અને પ્રમોશનના રાષ્ટ્રીય પ્રાથમિક ફંડ દ્વારા ટ્યુશન ફી અને બધા સાહિત્યો અને ખર્ચાઓ ૧૦ લાખ વિદ્યાર્થીઓ માટે ફંડ યોજાયુ. આમાંથી ગરીબ વિદ્યાર્થીને સહાય કરાય છે બીજી એક અલગ ફંડ જેમાં કાર્યક્રમ રૂચી અને અલગ કાર્ય હુનર હોય તેને અપાયું.
- (૪) આ બધાના બધારણ અને એકબીજાને જોડતી કળી માટે સલાહ અપાયને બધી સંસ્થાઓ કાર્યરત થયું.
- (૫) આવડતવાળા પછાત વિદ્યાર્થીને પોતાની આવડત બતાવવા ફંડનો ઉપયોગ કર્યો.
- (૬) સમય સાથે વિદ્યાર્થીઓને પ્રાદેશીક ભાષાઓ શીખવવામાં આવી અને જે માધ્યમ પણ બની અને જ્યાં જરૂર હશે ત્યાં બધી ભાષાઓનું ભણતર અપાશે.
- (૭) ઘણા હેન્ડકેપ, પછાત, ગરીબ અને અસહાય વિદ્યાર્થીઓના ભણતર માટે ફંડનો ઉપયોગ કર્યા અને તેમના રહેવા કરવાની ૨૩ વિઠા આપી અને શાળામાં ભરતી કરાયા.
- (૮) અત્યારના ચાલતી બધી શીખવૃત્તિના ફંડ દ્વારા બધા બાળકોની ખાસ નીતીને અલગ રીતે જોડવાય અને તેના માટે સારા અને ઉચ્ચતર સ્કીમ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો.

- (૯) અને બધા લેવલે એક અલગ સંસ્થાની ઘડતર થઈ જેના લીધે શાળાઓનો બીજા ફંડ અને પ્રવૃત્તિની સલાહ તેની કમીટી પાસેથી લેવાય અને તેના માટે પ્રયાસો રાજ્ય અને ગ્રામીણ લેવલ એ કરાય અને વિદ્યાર્થીઓને સારા ઉપાયો આપવામાં આવે છે.
- (૧૦) રાજ્ય સરકારો રીસર્ચ એન્ડ ડેવલોપમેન્ટ માટે ઘણા નવા ફંડ તૈયાર કરે છે તેમાં રોકાણ કરે છે અને તેના દ્વારા ભવિષ્યના જોખમોનું માટે માહિતી મળે છે.
- (૧૧) સૌથી વધારે ખરાબ હાલત જ્યારે શીખામણ હાલતમાં હોય ત્યારે વધારે પડતો ખર્ચ અને સેમીનારનો ખર્ચો વધી જાય છે.
- (૧૨) હરતા ફરતા વિદ્યાર્થી માટે રહેવાની સુવિધા આપવી અને ફરતા ફરતા વિદ્યાર્થી અને રહેણાંક વિદ્યાર્થીઓના ફેરફાર ન કરવું.
- (૧૩) જરાય પણ સહન કે જાતીવાદ સિવાય અને કાયદાના ભંગ વિના બધાને ભણતરનો ઉપયોગ કરવો મહિલાઓનો ઉચ્ચતર અભ્યાસમાં શારી રીતે આગળ વધારવું અને જગ્યાઓમાં મહિલાઓની ભરતી ઉચ્ચતર અભ્યાસમાં કરવી.
- (૧૪) RID માટે ફંડનો ઉપયોગ કરવો મોટા ભાગની બીમારી અને ઉચ્ચતર માધ્યમીક શાળાઓના ભાગરૂપે ધ્યાન આપવું.
- (૧૫) જાતીવાદ, અલગ અલગ તાલીમે અને અલગ અલગ ટ્રેનીંગ્સ જેવા કે પહાડી વિસ્તાર, રણ વિસ્તાર, ઠંડક વિસ્તારના અગ પોલીસીનો વપરાશ છે અને આ ભણતર અને સ્કીલના ખાડા પુરા માટે ઉપયોગી છે.

વાર્ષિક પરીક્ષાનું ભાર ઓછું થાય છે અને સરકાર પરીક્ષાની પ્રવૃત્તિઓમાં જોડાય છે.

૪.૯ શિક્ષણમાં માહિતી-સંચાર તકનીકનો ઉપયોગ :-

અગાઉની શીક્ષણ નીતિ-૧૯૮૬/૯૨ થી અત્યાર સુધીના કાળ દરમ્યાન શીક્ષણમાં માહિતી-સંચાર તકનીકનો ઉદ્ભવ અને ઉપયોગ એ એક નોંધપાત્ર બદલાવ છે કે શીક્ષણ ક્ષેત્રોમાં નવા પાસાંઓ જોડાયા છે.

ફક્ત સંચાલન માટે જ નહીં પરંતુ શિક્ષણ તથા અભ્યાસની ગુણવત્તા વધારવામાં, શૈક્ષણિક તકોના વિસ્તરણમાં અને શૈક્ષણિક આયોજન તથા સંચાલન સુધારવામાં માહિતી-સંચાર તકનીકનાં વિવિધતાપૂર્ણ ઉપયોગ માટે ઘણી સંભાવનાઓ ખુલી છે. ઉપચારાત્મક શીક્ષણ, શીક્ષકોની તાલીમ, પુખ્ત સાક્ષરતા કાર્યક્રમો, કૌશલ્ય શીક્ષણ, ઉચ્ચ શીક્ષણના અભ્યાસ માટે તથા શાસન વ્યવસ્થા અને સંચાલન માટે પણ માહિતી-સંચાર તકનીકોનો ઉપયોગ કરી શકાય.

હાલમાં કેટલાંક રાજ્યોમાં વિદ્યાર્થીઓ અને શાળાઓનાં કાર્યો પર દેખરેખ રાખવા તથા શાળા સંચાલન માટે માહિતી-સંચાર આધારીત એપ્લિકેશન્સનો ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે. આ ક્ષેત્રે ઘણા બધા સમાન પ્રયાસો, નવા પગલાઓ અને પ્રયોગો થઈ રહ્યા છે. આ સમયે એક સુસંગત વ્યુહરચનાની જરૂર છે કે જે ભારતમાં શિક્ષણને વધુ ઉન્નત કરવા માટે માહિતી-સંચાર તકનીકનો સર્વવ્યાપી ઉપયોગ થઈ શકે.

નિમ્નલિખિત નીતિગત પગલાઓ લેવાશે :-

- (૧) માહિતી-સંચાર તકનીકને શિક્ષણનું એક અભિન્ન અંગ બનાવવા માટે શિક્ષણનાં દરેક સ્તરે એક કાળજીપૂર્વક પ્રયાસ કરવામાં આવશે.
- (૨) શિક્ષણ-અધિગમ પ્રક્રિયાને વધારવા માટે માહિતી-સંચાર તકનીકનો એક ઉપકરણના રૂપે ઉપયોગ કરવા પરનો અભ્યાસક્રમ એ શિક્ષક શિક્ષાના પાઠ્યક્રમનો એક અજોડ ભાગ રહેશે.
- (૩) એક બાળકનાં શાળા પ્રવેશથી લઈને શાળા છોડવા સુધીનાં તમામ અભિલેખોની ઓનલાઈન જાળવણી અનિવાર્ય બનાવવામાં આવશે.
- (૪) શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીની હાજરીની દેખરેખ, શિક્ષકો અને શાળા સંચાલકો, કાર્ય-મુલ્યાંકન, વિદ્યાર્થીઓના પ્રદર્શન અને વહિવટી કાર્યો જેવા કે અભિલેખો તથા ખાતાઓની જાળવણી માટે માહિતી-સંચાર આધારીત એપ્લિકેશન્સનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે.
- (૫) કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો દ્વારા શાળા સંચાલન હેતુસર આઈ.ટી. અનુપ્રયોગોનાં વિશેષ ઉપયોગ માટે એક કાર્યક્રમ પ્રાથમિકતાનાં આધાર પર બનાવવામાં આવશે. આઈ.ટી. રીપોર્ટીંગ પ્રણાલીઓ સારા શાળા સંચાલન અને કાર્ય-નિષ્પાદન માટે સશક્ત સાધન હશે.

- (૬) આઈ.સી.ટી. ને અલગથી (પ્રથમ રૂપે) નહીં જોઈ શકાય પરંતુ તેને અન્ય અવસંરચના મુદ્દાઓ જેમ કે, સારા વર્ગ ખંડોની ઉપલબ્ધી, વિશ્વસનીય ઈલેક્ટ્રીસીટી, નેવટર્ક કનેક્ટીવીટી, શાળા પરિસરની સુરક્ષા, અવસંરચનાનું અનુરક્ષણ વગેરેની સાથે જોવામાં આવશે. કાર્યક્રમોમાં આ મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, શૈક્ષણિક અવસરો અને સુવિધાઓમાં સુધાર પર ધ્યાન આપવામાં આવશે જો કે વિશ્વસનીય ઈલેક્ટ્રીસીટી એક સમસ્યા થઈ શકે છે. શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં આઈ.ટી.સી. નાં ઉપયોગનાં વિસ્તાર હેતુસર સૂર્ય ઉર્જાનાં ઉપયોગનાં કાર્યક્રમોનો અવિભાજ્ય ભાગ બનાવવામાં આવશે.
- (૭) આઈ.સી.ટી. ના અન્ય ઉપયોગો છે જે માધ્યમિક અને ઉચ્ચ શિક્ષા સ્તરે ખાસ કરીને ચાલુ પડતર પર ગુણવત્તા શિક્ષા સુધિ પહોંચમાં વધારા માટે આઈ.ટી.સી. સંલગ્ન શિક્ષાનાં વૃદ્ધિ કરવામાં સહાય કરી શકે છે.
- (૮) પહેલેથી તૈયાર કરેલ મોડલ અપનાવું એ થોડા સમય હેતુ કાર્ય કરી શકે છે. સ્થાનિક જરૂરીયાતોને પુરી કરવા માટે પહેલેથી તૈયાર કરેલ મોડેલોનાં ઉપયોગોથી વિશેષ, અનુપ્રયોગો / મોડેલોને વિકાસાવવામાં આવશે. સ્થાનિક જરૂરીયાતોને અનુરૂપ શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા ઉપલબ્ધ મુક્ત સોફ્ટવેરનાં ઉપયોગથી વિવિધ પ્રકારના સોફ્ટવેર / મોબાઈલ એપ્સને વિકાસાવવા પ્રોત્સાહન અને સુવિધાઓ આપવામાં આવશે.

૪.૧૦ શિક્ષકોને વિકાસ અને સંચાલન :-

ગુણવત્તા સુધારવા માટે શિક્ષકોની ક્ષમતા તથા તેમનું પ્રોત્સાહન મહત્વપૂર્ણ છે. શાળા શિક્ષણના અલગ અલગ સ્તરે શિક્ષકોની અછત પુરી કરવા માટે ઘણા પગલાઓ લેવાયા છે. આ ક્ષેત્રમાં કેટલીક મુખ્ય મુશ્કેલીઓ જેમ કે, માધ્યમિક શાળામાં ગણીત, વિજ્ઞાન અને ભાષાનાં અધ્યાપકોની અછત, કાર્યરત અધ્યાપકોની પ્રારંભિક તૈયારી અને અવિરત વ્યાવસાયિક વિકાસ માટે કાર્યક્રમોની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવો, વ્યવસાયનારૂપે શિક્ષણની પરીસ્થિતીમાં સુધારો, શિક્ષકોનાં પ્રોત્સાહન અને અભ્યાસ નિષ્કર્ષને સુનિશ્ચિત કરવા માટે ઘણા દાયિત્વમાં સુધારાઓ કરવા તથા શિક્ષક શિક્ષણ સંસ્થાઓ અને શિક્ષક પ્રશિક્ષકોની પણ ગુણવત્તા સુધારો કરવો છે.

કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો દ્વારા વિવિધ પ્રયાસો કરવા છતાં બંને પ્રારંભિક અને માધ્યમિક સ્તરે બહુ મોટી સંખ્યામાં ભરતીનાં મુદ્દે, અપ્રશિક્ષિત શિક્ષકોની સમસ્યાઓ, શિક્ષક પ્રશિક્ષણ સંસ્થાઓમાં વ્યવસાયીકરણમાં કમી, પ્રશિક્ષણ અને વાસ્તવિક ધોરણ અભ્યાસોમાં અસંગતતા, શિક્ષક અનુપસ્થિતિ અને શિક્ષક દાયિત્વ તથા શિક્ષકોના

ગેર-શિક્ષક કાર્યકાલમાં રહેવા, દરેક સમાધાનની જરૂરીયાત રહેશે. ઘણી સરકારી શાળાઓમાં પૂર્ણકાલીન પ્રધાન અધ્યાપક / પ્રધાનાચાર્ય નથી. પ્રભાવી નૈતૃત્વની અછત શિક્ષકોમાં અનુશાસનહીનતા બહુ છે. જેનાથી શૈક્ષણિક માનકોમાં ઘટાડો થયો છે. સ્થાનની ગુણવત્તામાં સુધારનાં વ્યાપક લક્ષ્યને ધ્યાનમાં રાખીને ઘણા નીતિસર ઉપાયોગ કરવામાં આવશે.

નીચે આપેલા નીતિસર પગલાંઓ લેવામાં આવશે :-

- (૧) રાજ્ય સરકારોની સાથે વાતચીતથી શિક્ષકોની ભરતી માટે પારદર્શક તથા મેરિટ આધારિત માનકો અને દિશા-નિર્દેશોને તૈયાર કરવામાં આવશે. રાજ્ય સરકારો દ્વારા પારદર્શક, મેરિટ આધારિત પસંદગી અને શીક્ષકો, આચાર્યો તથા અન્ય શૈક્ષણિક વિભાગોની ભરતી હેતુ સ્વતંત્ર શિક્ષક ભરતી આયોગની સ્થાપના કરવામાં આવશે.
- (૨) શિક્ષક શિક્ષા સંસ્થાઓમાં દરેક ખાલી જગ્યાઓ અને પ્રધાન અધ્યાપકો તથા પ્રધાનાચાર્યોના દરેક પદોને ભરવામાં આવશે. પ્રધાન અધ્યાપકો અને પ્રધાનાચાર્યો માટે નૈતૃત્વ પ્રશિક્ષક અનિવાર્ય રહેશે.
- (૩) શિક્ષકોની નિષ્પક્ષ અને એક સમાન ફાળવણી, તેમની ભરતી તથા બદલીનાં સાર્વજનિક પ્રદર્શન હેતુ પારદર્શક માનકો વિકસાવવામાં આવશે. દૂરસ્થ તથા કઠિન ક્ષેત્રો માટે સ્થાનિક શિક્ષકોની નિમણુંક કરવા માટે પ્રયત્નો કરવામાં આવશે.
- (૪) રાજ્ય સરકારો દ્વારા શિક્ષકોની વિષય-વાર અને રાજ્યવાર આવશ્યકતાનાં મુલ્યાંકન તથા અપ્રશિક્ષિત શિક્ષકોનાં પ્રશિક્ષણને નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર પુરા કરવા માટે પણ જનશક્તિ યોજના કરવામાં આવશે સ્વીકૃત પદોની વિરૂદ્ધ યોગ્ય શિક્ષકોને સ્થાન આપી અયોગ્ય શિક્ષકોને ધીમે-ધીમે હટાવી દેવામાં આવશે.
- (૫) શિક્ષક અનુપસ્થિતિને લગતા મુદ્દાઓ શિક્ષકની ખાલી જગ્યાઓ અને શિક્ષક દાયત્વની ઘટના મજબૂત રાજનૈતિક સામાન્ય સહમતિ અને સ્વેચ્છાથી સમાધાન કરવામાં આવશે. ઉચ્ચ પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાઓમાં અધ્યાપકો / પ્રધાનાચાર્યોનાં સંદર્ભમાં શાળા સંચાલન સમિતિઓ (એસ.એમ.સી.) ને અનુશાસનાત્મક શક્તિઓ આપવામાં આવશે જેથી મોબાઈલ ફોન અને બાયોમેટ્રિક ઉપકરણોની સાથે હાજરી રેકોર્ડ કરી તેની સહાયતાથી તેમની અનુપરિચિતિ અને અશીષ્ટનો પહોંચી વળાય.

- (૬) શિક્ષકોની પ્રારંભિક તૈયારી અને સતત વ્યાવસાયિક વિકાસ માટેના કાર્યક્રમોની અસરકારકતામાં સુધારો કરવા પર વિશેષ ભાર મુકવામાં આવશે. શિક્ષકોની હાલની અછતને પહોંચી વળવા માટે સમય, પધ્ધતિ, સંરચના, અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણમાં પરિવર્તન માટે ડિપ્લોમાં અને સ્નાતક શિક્ષા કાર્યક્રમો તથા શિક્ષક પ્રશિક્ષણ સંસ્થાઓની સમીક્ષા કરવામાં આવશે.
- (૭) રાષ્ટ્રીય સ્તરે શિક્ષક શિક્ષા તથા સમકક્ષ વિકાસના વિભિન્ન પાસાંઓને આવરી લઈ એક શિક્ષક શિક્ષા વિશ્વ વિદ્યાલયની સ્થાપના કરવામાં આવશે. એન.સી.આઈ.આર.ટી. ની હેઠળ ક્ષેત્રીય શિક્ષા સંસ્થાઓને વિકસાવવામાં આવશે અને તેમને ક્ષેત્રીય સ્તરે શિક્ષક શિક્ષા વિશ્વ વિદ્યાલયોમાં બદલવામાં આવશે.
- (૮) દરેક શિક્ષક શિક્ષા સંસ્થાઓ જેમ કે, ડાઈટ, બી.એડ. કોલેજો વગેરે માટે અધિકૃતતા અનિવાર્ય રહેશે. બ્લોક સંસાધન કેન્દ્રો માટે બેન્યુમાર્કીંગ ધોરણો નિર્ધારિત કરવામાં આવશે.
- (૯) અધ્યાપક વિકાસ કાર્યક્રમમાં એ ઘટકો ઉમેરાશે જે અધ્યાપકોને ખાસ કરીને જીવન કૌશલ્ય, નૈતિક શિક્ષણ, શારીરિક શિક્ષણ તથા કળા અને શિલ્પ જેવી સહ-અભ્યાસની પ્રવૃત્તિઓની મહત્વતાનું જ્ઞાન કરાવવા માટે અને તેમને શાળાઓની શિક્ષણ-અભ્યાસ પ્રક્રિયામાં પ્રભાવી રૂપે શરૂ કરવામાં મદદ કરશે.
- (૧૦) રાષ્ટ્રીય સ્તરના અધ્યાપક એવોર્ડ સીવાય, અધ્યાપકો માટે ઉદ્દેશ્યપૂરક ધારા-ધોરણો પર આધારિત રાજ્ય અને જિલ્લા સ્તરે પણ એવોર્ડ આપવામાં આવશે. એસ.એમ.સી. અધ્યાપકોનાં નામોની ભલામણ કરવામાં મહત્વનો ભાગ ભજવશે.
- (૧૧) સારી ગુણવત્તાસભર શિક્ષા આપવા માટે અને વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસના પરિણામોમાં સુધાર માટે અધ્યાપકોની ક્ષમતા, પ્રેરણા તથા જવાબદેહીને વધારી શકે તેવા કાર્યક્રમોને પ્રાથમિકતા આપવામાં આવશે.
- (૧૨) દરેક કાર્યરત અધ્યાપકોએ દર ત્રણ વર્ષોમાં એકવાર પ્રશિક્ષણ / વ્યવસાયિક વિકાસ કાર્યક્રમોમાં પ્રતિભાગી બનવું અનિવાર્ય રહેશે. કેન્દ્ર તથા રાજ્ય સરકારો લિવરેજ તકનીકનો ફાયદો ઉઠાવી ણ વર્ષના સમય દરમીયાન દરેક કાર્યરત અધ્યાપકોને પ્રશિક્ષિત કરવા માટે જરૂરી વ્યવસ્થા કરશે.

- (૧૩) સરકારી અને બીનસરકારી શાળાઓનાં અધ્યાપકોનાં સામયિક મૂલ્યાંકનને ફરજિયાત કરવામાં આવશે તથા તેને તેમની આગામી બઢતી તથા વેતન વૃદ્ધિ પ્રસ્તુત કરવા, જે લાગુ પડે તે, સાથે જોડવામાં આવશે. તેમણે દર ૦૫ વર્ષે એક વાર મૂલ્યાંકન પરીક્ષા આપવી પડશે અને તેમાં ઉત્તીર્ણ થવું પડશે. જેના દ્વારા તેમના શિક્ષણ કૌશલ્ય તથા વિષય જ્ઞાનનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે.
- (૧૪) દરેક રાજ્યમાં અધ્યાપક પ્રશિક્ષકોનું એક અલગ કેંડર બનાવવામાં આવશે. એસ.સી.આઈ.આર.ટી. અને ડાઈટને સુદ્રઢ બનાવવા અને તેની ક્ષમતા નિર્માણ માટે આ સંસ્થાઓ તથા અન્ય અધ્યાપક શિક્ષા સંસ્થાઓમાં મોટી સંખ્યામાં ખાલી જગ્યાઓને ભરવામાં આવશે.

૪.૧૧ શિક્ષણમાં અને સંસ્કૃતીનું મહત્વ :-

આપણા સમાજમાં ભાષાના મહત્વની ઓળખ છે. Three Language Formula (TLF) ની સ્થાપના ભારત સરકાર દ્વારા સ્ટેટ ગવરનેન્ટ સાથે મળીને થઈ છે. જેનું ઉલ્લેખ National Education Policy Resolution માં 1968 માં થયું હતું. જેની શરૂઆત ૧૯૬૮ માં થઈ એ ૧૯૮૬/૧૯૯૨ સુધી ચાલતું આવ્યું છે તેમ છતાં ઘણા રાજ્યોમાં અને અમલ મુકવામાં ઘણો ફેરફારો આવ્યા છે. ભાષાઓ જે ઘણી લાંગણીઓ સાથે જોડાયેલી છે જેને કોઈ પરંપરા એને સંતોષી શક્યુ નથી સમય જતા, બધા રાજ્યોએ સ્થાનિક મહત્વકાંક્ષાઓને પ્રતિક્રિયા આપીઓ છે આવી છે જેથી કરીને વિદ્યાર્થીઓમાં ભાષાની આવડતનું વિકાસ થાઈ દરેક રાજ્ય, જિલ્લા તથા આખા વિશ્વમાં ભાષાનું મહત્વ સમજાય.

વિદ્યાર્થીઓ માતૃ ભાષાથી વધુ સારી રીતે શીખી શકે. જ્યારે કે બીજી બાજુ અંગ્રેજી ભાષાના શિક્ષણનું મહત્વ વધતું જાય છે અને નિશાળોમાં અંગ્રેજી ભાષા સુચનાનું માધ્યમ બની રહ્યું છે.

શિક્ષણનું ઘ્યેય છે કે વિદ્યાર્થીઓમાં ભારતીય વૈભવી વિલાસ, સુંદર ભુતકાળ, મહાન પરંપરા અને સંસ્કૃતીની જાગૃતતા લાવવી અને વિદ્યાર્થીઓના બધા ક્રમના સિધાનતોની બઢતી કરવી જેથી કરીને આગળ જતા એ જવાબદાર નાગરીક બની શકે તથા શાંતી, સહનશીલતા, ધર્મ નિરપેક્ષતા, રાષ્ટ્રીય સંકલન, સામાજિક સંધાન અને બધા ધર્મો માટે માન સમાન આપી શકે.

નીચે આપેલી પોલીસીની શરૂઆત આ પ્રમાણે લેવામાં આવશે. :-

- (૧) દરેક રાજ્યો અને United Territory માં શિક્ષણ માતૃ ભાષા, સ્થાનિક અથવા તો પ્રાદેશીક ભાષામાં પ્રાત્પત કરી શકે છે. (ઘોરણ-૧૦ સુધી)

- (૨) અંગ્રેજી ભાષાનું જ્ઞાન વિદ્યાર્થીઓ માટે મહત્વનું છે જેથી કરીને વિદ્યાર્થીઓ અંતરરાષ્ટ્રીય તથા વેશ્વિક સ્થર પહોંચી શકે તેટલા માટે જ વિદ્યાર્થીઓને પ્રવિણ બનાવવું મહત્વનું છે એટલે માટે પ્રાથમિક શિક્ષણ માતૃ ભાષા અથવા પ્રાદેશીક સ્તરની ભાષામાં પછી બીજી ભાષાએ અંગ્રેજી અને ત્રીજી ભાષા રાજ્ય સ્તરના તથા સ્થાનિક સ્તરે નક્કી કરતી ભાષા હોવી જોઈએ.
- (૩) ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ ખાસ કરીને તકનીકી તથા વ્યવસાયિક સંસ્થાઓ વિદ્યાર્થીઓને તક આપશે જેથી કરીને વિદ્યાર્થીઓ ભારતનું વૈભવ ભાષાકીય અને સાંસ્કૃતિક વૈવિધ્યતાનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે.
- (૪) ભારતીય સંસ્કૃત, સ્થાનિક અને પરંપરાગત જ્ઞાન પ્રચારિત આપવામાં આવશે શાળા શિક્ષણ જગ્યાએ થિક્સ શિક્ષણ બધા સંકલિત કરવામાં આવશે સમાનતા અને ઈકિવટિ સમાજિક ન્યાય, બંધુત્વ કિંમતો Inculcating માટે સતરો લોકશાહી જવાબદાર સ્વતંત્રમાં તથા સ્વાતંત્ર્ય ભાવના અને રાષ્ટ્રીય સંકલન.
- (૫) વૃદ્ધિ માટે સંસ્કૃત જુઓ ખાસ મહત્વ રાખીને અને ભારતીય ભાષાઓ વિકાસ અને એની અનન્ય ફાળો દેશના સાંસ્કૃતિક એકતા, શિક્ષણ માટે સુવિધાઓ શાળામાં સંસ્કૃત અને યુનિવર્સિટી તબક્કામાં વધુ ઉદાર સ્કેલ પર ઓફર કરવામાં આવશે.
- (૬) શિક્ષણિક સંસ્થાઓ વિદ્યાર્થીઓમાં શિષ્ટ નિયમીતતા, સ્વચ્છતા, સારો વાળીનું વર્તન સહાનુભુતી અને કરૂણા શિખવવા ઈચ્છે છે.

વૃદ્ધ, દબાયેલા અને નબળા વર્ગો તથા મહિલાઓ માટે માન અને સમાનનની ભાવના જાગૃત થાય.

૪.૧૨ ન્યાયક શિક્ષણ દ્વારા વિકાસ :-

શિક્ષાનો સંબંધ બાળકોના સર્વાંગી વિકાસ સાથે છે અને એટલા માટે જ ફક્ત શૈક્ષણિક ઉપલબ્ધિઓ સિવાય બધી જ દિશામાં ધ્યાન આપવું જરૂરી છે. અદિગમ પરિણામ અને અન્ય સશૈક્ષિક ક્ષેત્રમાં સુધાર કરીને બાળકોના સર્વાંગી વિકાસ પર સમગ્ર પ્રજાલી પર ધ્યાન દેવામાં આવ્યું છે. આ એક તથય છે કે એક સ્વસ્થ બાળકએ પ્રમાણિક ઢંગથી શીખી શકે છે અમે સારૂ સ્વાસ્થ્ય બહુતર ઉચ્ચ શિક્ષા પ્રાપ્ત કરવામાં મદદરૂપ થાય છે. એ એક ચિંતાનો વિષય છે કે ઘણા બધા બાળકો કુ પોષણ અને એનેમીયાના શિકાર ગ્રસ્થ છે. જેને કારણે એને શિક્ષા મેળવવામાં ખુબ તકલીફ પડતી હોય છે.

નીચેના મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં રાખીને નીતી ઘળવામાં આવશે :-

સ્કૂલો તથા સામાજિક સંસ્થાઓની

- (૧) બાળકોના સંવાગીણ વિકાસ માટે શારિરીક શિક્ષા યોગ, ખેલ ખુદ, NCC, NSS ક્લા, શિક્ષા, બાલ સંસદ, શિલ્પ, સાહિત્ય તથા કૌશલ્ય અને અન્ય સહસૈશીક કાર્ય કલાને ધ્યાનમાં રાખીને બધી શાળામાં પાઠ્યક્રમ તથા દૈનિક કાર્યના અભીન અંગ તરીકે બનાવવામાં આવશે. શાળાની માન્યતા માટે આ બધી જ સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ હોવી અતી આવશ્યક તથા પ્રથમ શતે હોવી જોશે.
- (૨) શાળાઓમાં બધી જ ઈતર પ્રવૃત્તિઓ માટે ભંડોળ સરકાર / શાળા સંચારન મંડળ દ્વારા કરવામાં આવશે.
- (૩) સામાન્ય રીતે સ્વસ્થા શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા પ્રશાસિ સ્કૂલ સંયોગ પ્રદાન કરસ એક રોસ્ટર તૈયાર કરવામાં આવશે અને તેનું યોગ્ય પાલન થાય એ પણ સુનિક્ષત કરવામાં આવશે. ડીજીટલ India ના ભાગરૂપે દરેક બાળકની સ્વાસ્થ સંબંધી જાણકારી તથા સથીતી જાણવા માટે અને દેખરેખ માટે એક Application તૈયાર કરવામાં આવશે. મધ્યાહન ભોજન યોજના દ્વારા શાળા પોષણ કાર્યક્રમમાં પોષણ આપવા માટે સામાજિક રમ્મતને પ્રોત્સાહન આપવામાં મદદ કરશે.

માધ્યામીક શાળાના વિદ્યાર્થીઓને પણ આવરી લેવાયને મધ્યાન ભોજન યોજનાનો વિસ્તાર કરવામાં આવશે મધ્યાન ભોજન તથા પીરસવાના કાર્ય માટે શિક્ષકો પર એક પણ પ્રકારનો બોજ નાખવામાં આવશે નહી. કેદ્રીય કૃત રસોઈ ઘરના બનાવેલ રસોઈ અને સ્કૂલોમાં મધ્યામ ભોજન આપવાના હેતુથી સામાજિક સંસ્થાઓની નિયુક્તીને પ્રોત્સાહન કરવામાં આવશે.

૪.૧૩ સ્કૂલ મુલ્યાંકન અને અભિખાસન :-

સ્કૂલ અને સામાજિક સમુદાયની ભાગીદારીથી બધા જ સ્ત્રોત, પ્રક્રિયા ત્યાં સુધી કે પરીણામો પણ સ્કૂલને વધારે સારૂ કરવામાં મહત્વની ભુમીકા ભજવી શકે છે એવી સંસ્થાઓ રહે છે ક ગામડાઓની શાળા ત્યારેજ પ્રભાવશાળી રીતે કામ કરી શકશે ત્યારે સ્થાનીય સામુદાય એક સાથ હોય અને સ્કૂલ અને શાળાઓના કામકાજમાં ભાગ લ્યે.

નિમ્નલીખિત નીતીસર પગલાઓ લઈ શકાય :-

(૧) ભારત વર્ષમાં સ્કુલની ગુણવત્તા શિક્ષકોની વવસથીક ક્ષમતા, શાળા સંચનક મંડળ તથા પ્રતિનીધી મંડળને માપવા તથા સ્વમુલ્યાંકન તથા કાર્યનિરિક્ષણનું મુલ્યાંકન કરવા માટે જુદા જુદા પરિબળો સાથે શાળાના ગુણવત્તા વધે એ માટેના પ્રયોગ કરવામાં આવશે. જેનાથી આ Frame Work ના આધારે શાળાઓનું મુલ્યાંકન ક્રમાંક તથા Grade નક્કી કરવામાં આવશે.

માનવ સંશાધન વિકાસ મંત્રાલય, ભારત સરકાર :-

પદાધિકારીઓ શિક્ષણ અને બીજા વિભાગની વચ્ચે છે તેનાથી યોગ્ય સંકલન પધ્ધતિઓ વિકસી હતી.

ભૂતકાળના અનુભવને જોતા, એવા પ્રયત્ન રહેશે કે બધા ઓપરેટીંગ યુનિટને ઉપકરણમાં યોગ્ય રીતે મોનિટરીંગ પધ્ધતિ દ્વારા લાવી શકાય. તેનાથી સામયિક મૂલ્યાંકન અને પ્રગતિના મૂલ્યાંકન પરથી બધા દાવાપાત્ર મુદ્દાને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. મોનિટરીંગએ માર્ઈકોથી મેક્રો સ્તર સુધી કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારમાં આવશે. આ પ્રક્રિયાને સક્રિયા અને પધ્ધતિસર કે જે મધ્ય અભ્યાસ સુધારો, વ્યુહરચનાના અમલના પુનરાવર્તન ઓપ્ટીમાઈઝડ પરીણામ ભાવે છે આ કોઈપણ પૂર્વ ગ્રાહકના પધ્ધતિસર પતનો કે જે ગ્રાહકની દ્રષ્ટિને નિષ્ફળતામાં પરીણમે છે અને બહુચર્ચિત ધ્યેયોને કલાત્મક નિતિ છે.

છતાં ઉપર આપેલ છતાં પણ આપેલ કદ, વિવિધ અને પરિમાણ એ આપણા દેશના શૈક્ષણિક અધઃસરચના કે જે જ્ઞાનના ગતિશીલ સ્વરૂણ, માહિતી આધારિત સમાજ, અનેક ફેરફારો ઉદ્ભવ સતત ઉભા થશે કે જે જરૂરી સામાયિક સમિક્ષા કરે તેથી, પંચવર્ષીય સામયિક સમીક્ષા કરવામાં આવશે જેનાથી ઉભરતાં અને વૈશ્વિક વલણ સાથે ચાલુ રખાશે.

અમલીકરણ અને મોનિટરીંગ :-

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ યોજના, ૨૦૧૬ એ ચાર્ટડ ઘણા નવા રસ્તાઓ ચાર્ટડ કર્યા છે અને તે આવનારી અખંડ ઘણી શૈક્ષણિક યોજના ૧૯૬૮, ૧૯૬૮/૯૨ તે જોઈને ક એ કહેવું હિતાવહ છે કે રાજ્ય અને કેન્દ્ર સરકારે સાથે રહીને સંકલનની ભાવનાથી સમવાયતંત્રને ઈચ્છિત ધ્યેયો અને દાવાપાત્ર વ્યુહરચનાને વાસ્તવિકતામાં રૂપાંતરિત કરે છે જે શૈક્ષણિક વાસ્તવિકતામાં પરિણમે છે.

ત્યાં ઘણા બધા મધ્યસ્થ વ્યક્તિઓ શૈક્ષણિક વિભાગમાં જોડાયેલા હતા અને દરેકને નોંધ પાત્ર ફાળો આપેલ છે જે છુટા છવાયા ઘ્યેયો, વૃદ્ધિ વધારો, ન્યાયની ખાતરી, શિક્ષણની ગુણવત્તામાં વધારો દરેક સ્તર પર વિદ્યાર્થીઓને વૈશ્વિક નાગરિક બનવાની સત્તા આપે છે અને તેઓને યોગ્ય જ્ઞાન, કળા અને વલણ આપે છે કે જે ગતિશીલ શિક્ષણ સમાજની મુશ્કેલોનો સામનો કરી શકે.

વિસ્તારપૂર્વક અમલીકરણથી જ આ યોજના અનુસરાય છે કે જે Frame Work for Action (FFA) ના દરેક દિશાઓને નીચે મુકે છે કે જે આગલા વિભાગને પાછ જોઈને કરવામાં આવે છે તે કલાત્મક પ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે કે યોજના રૂઢિચુસ્ત નથી પણ ઈચ્છિત રસ્તાઓનું પ્રક્ષેપણ છે. અમુક સ્તરની રાહતની આશા રાખવામાં આવતી હતી, મહાપ્રાણની અને સ્થાનિક શરતો આપેલ છે તેથી અનુકુળ દાવાઓ સંદર્ભો અને ઉભરતા સંદર્ભો, નિષ્ફળ ગયા જે અમલીકરણમાં કાં તો મુશ્કેલ અથવા અશક્ય છે.

ત્યાં પુરતો પુરાવો છે એ જોવા માટે કે ભૂતકાળની ભલામણ યોજનાઓ અવાસ્તવિક રહી પધ્ધતિના અભાવને કારણેની બદલે અસરકારક અમલીકરણ કરવામાં આવે છે. અમુક હાલાતનો ઘિકકારવા માટે એ યોગ્ય રહેશે કે દરેક રાજ્ય અને UT એ FFA ઘડી છે કે જે સિંક્રનસ તેના પ્રાદેશિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક જરૂરીયાતોને મેળવી શકે તે સંસ્થાકીય વ્યવસ્થાને વારસાક્રમ મુજબ ગોઠવે, પાડે, વહીવટી પ્રક્રિયાને નીચે પાડે. તેની સાથે સારૂ પ્રદર્શન એ જણાવે છે કે પરિમાણિક લક્ષ્ય અને ઈચ્છિત ગુણાત્મક પરિણામ ણે.

લોકશાહી વિકેન્દ્રીકરણના સંદર્ભમાં જોખમી પણ એટલુ જ છે અને વધારે સમુદાની ભાગીદારી પણ હોય છે કે જે આ સ્પષ્ટ ઓપરેશનલ નિતિને નીચામાં ઝમે છે અર્કનીચ સ્તર સુધી દરેક જિલ્લા બનાવેલ વિભાગ કે જે FFA એ બનાવેલ છે.

સમાનમાં, એ કહેવું જરૂરી છે કે દરેક શૈક્ષણિક સંસ્થાએ ઓપરેશનલ પ્લાન માટે તૈયાર રહેવું જોઈએ.

નાણાકીય સ્ત્રોતો હંમેશા એ પડકાર છે કે ઓછી કાર્યક્ષમતા પરીણામમાં અને પુરી સરકારી મશીનરી, પ્રાઈવેટ વિભાગ અને બધા વધારાની સરકારી એજન્સી અને પુરો દેશ અને એ જવાબદારીને રાષ્ટ્રીય સ્તર પર કે જે સ્ત્રોતોને શિક્ષણને આધાર આપે છે. છતાં પણ, શિક્ષણ પધ્ધતિની લાક્ષણિકતાને ખર્ચ-સરકારકતા અને જવાબદારી એ ને માર્ગદર્શન આપે છે.

જ્યારે અમલીકરણ રૂપરેખાનું માળખુ, શિક્ષણ અને વધારાની લગતી સેવાઓ જેમ કે બાળક કાળજી, પોષણ, રમતો, સ્વચ્છતા અને પાણીના સ્ત્રોતો વગેરેએ કારણભૂત છે ત્યાં કારણભૂત જરૂરીયાત સારા સંકલન વધારે

એજન્સીઝ સામે અને મુશ્કેલી રીસેટ કે જે સરળ HEI શિક્ષણની સરળ કામગીરી વિભાગ વ્યાવસાયિકો કે જેની પાસે નેતૃત્વકળા હોય અને સંચાલકીય વિવાદો.

નીચેના કાર્ય હાથે લઈ શકાય :-

- (૧) ભરતીને સમજવાના કાર્ય માટે એક નિષ્ણાંતોની કમિટી બનાવવામાં આવે છે, જેમાં ભરતી, બઢતી, બાધારહિત પ્રક્રિયા, આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રખ્યાત યુનિવર્સિટી દ્વારા અનુસરવામાં આવે છે જે સંસ્થા અને તાર્કિક કળાને પ્રોત્સાહન આપે છે.
- (૨) આ એક રાષ્ટ્રીય ચળવળ છે જે યુવાનોની પ્રતિભાઓને શૈક્ષણિક વ્યવસાય તરફ લઈ જવાનો જેનાથી યુવાનો આકર્ષાય અને સંશોધક વિદ્યાર્થીઓ M.Phil ના નિયુક્ત કે જે પોતાના ભવિષ્યનો વિકાસ કરશે અને સમાજનો પણ કે જે શૈક્ષણિક મદદનીશ અને શૈક્ષણિક સહયોગી દ્વારા બનાવવામાં આવ્યું છે.
- (૩) રાષ્ટ્રીય અને રાજકીય તાલીમ શિક્ષાએ ઘણા બધા આકર્ષક કાર્યક્રમો યોજવામાં આવ્યા કે જે ૩ થી મહિના નવા દાખલ થયેલ ફેકલ્ટી માટે નવા દાખલ થયેલ ફેકલ્ટી માટે પ્રમાણપત્ર લેવું ફરજિયાત છે જે ફેકલ્ટી શૈક્ષણિક વ્યવસાયમાં આવતા પહેલા HE સંસ્થામાં તાલીમ લેવી જરૂરી છે. આ નવા આકર્ષક કાર્યક્રમોમાં ફિલપ વર્ગખંડ, સહયોગ શિક્ષણ કેસ દ્વારાનો અને ICI દ્વારા અભ્યાસક્રમ કાર્ય અને માળખું, જતિ સંવેદનશીલતા અને સામાજિક વિવિધતા અને વ્યાવસાયિક નિતિઓ અને વિકાસમાં વધારો કરે છે આકર્ષક યોજના અભિગમ કાર્યક્રમ દ્વારા ૪-૬ અઠવાડિયા તે / તેણીની યુનિવર્સિટી તેને/તેણીને મદદ કરશે.
- (૪) એક શિક્ષણનું પાશ્વચિત્રમાં જબરદસ્ત બદલાવ આવ્યો છે જે તકનિક વિકાસ, નવા શિક્ષણના નવા પાસાઓ અને શિખનારની પાશ્વ ચિત્ર બદલી નાખે. આ બદલેલ સંદર્ભમાં એક શિક્ષક અને શિખનાર વ્યક્તિની જવાબદારી શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં પોતાની જાતે શિખવું અને વ્યવહારૂ અને સહયોગથી શિખવું. આમાં પરીક્ષા અને આકારણીમાં નવું રૂપની જરૂર છે.
- (૫) આ આકારણીય પદ્ધતિમાં એક શિક્ષકનું કાર્ય વધુ પ્રભાવકારી હોવું જોઈએ કે જે સંસ્થા દ્વારા ફળો આપવામાં આવે છે.

- (૬) એક યોગ્ય પદ્ધતિ કે જે યોગ્ય ભરતી અને પસંદગીની નિતિને એવી રીતે ઘડવામાં આવે છે તેમાં દરેક વિભાગના નિષ્ણાંત, સરકાર અને ઉદ્યોગો કે જે શિક્ષકના કામમાં તેને પ્રોત્સાહન આપે છે.
- (૭) જાણકાર HEI કે જે માર્ગદર્શક વિકાસ કેન્દ્રને પ્રોત્સાહન આપે છે કે જે નાના કાર્યક્રમો અને જુના ફેકલ્ટી અને HEI સંચાલન કે જે પસંદગી અને ભરતીને ઊંચા સ્તર પર માર્ગદર્શનને પહોંચાડવાનો છે. આ માર્ગદર્શન કાર્યક્રમો કે જે નિર્ણયોનો સમાવેશ થાય છે.

૪.૧૪

તાજેતર ના વર્ષો માં ભરાત દેશ ના શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં અભૂતપૂર્વ વિકાસ એ વિવિધતા જોવા મળી છે. આયોજન વગર નો વિકાસ થવા ને કારણે શિક્ષણ ની ગુણવાતા માં સુધારવા ના પડકારો રહેલા છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ માં વ્યવસ્થાપન અને નિયંત્રણ એક બીજા ની સાથે જોડાયેલ છે. તેથી વર્તમાન કાનૂની વ્યવસ્થા અને નિયંત્રણ ને સુધારવાની જરૂરિયાત ઉભી થઈ છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ માં નીચે પ્રમાણે ના વ્યવસ્થાપન ના મુદ્દાઓ ની જરૂર ઉભી થઈ છે.

૧. ઉચ્ચ શિક્ષણ માં અનુભવી હોય તેવા લોકો ની એક શિક્ષણ સમિતિ ની રચના કરવા માં આવે અને આ સમિતિ દર પાંચ વર્ષે ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થા ને અલગ અલગ વિસ્તારો જેવા કે જ્ઞાન માં નવા વિસ્તારો નવીન દિશાઓ નવા અભ્યાષ્કર્મો કે જે અંતર રાષ્ટ્રીય સ્તરે માન્ય હોય તેવા અભ્યાસકર્મો કે જે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે માન્ય હોય તેવા અભ્યાષ્કર્મો વિકસાવવા માટે મદદ રૂપ બને.
૨. એવી નિયંત્રણ સંસ્થાઓ ની રચના કરવા માં આવે કે જે ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માં ઉદ્યોગ ના પ્રતિનિધિઓ તથા ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીઓ સામેલ હોય.
૩. એક એવા પ્રકાર ની વિશ્વવિદ્યાલાય ની રચના કરવા માં આવે કે જેમાં સ્નાતક કક્ષા અનુસ્નાતક કક્ષા તથા સંશોધન એમ ત્રણેય સ્તર ને પ્રાધાન્ય આપી શકાય તેવા પ્રયત્નો કરવા માં આવે. દરેક વિશ્વવિદ્યાલાય વિવિધ સ્તરો એ કામ કરતી હોય માત્ર એક જ સ્તર પર નહિ.
૪. સરકાર દ્વારા જૂની શિક્ષણ નીતિઓ જેવી કે ૧૯૬૮, ૧૯૮૬, ૧૯૮૯ ના ફરી થી અમલ માં મુકવા માટે નિર્દેશો કરી શકાય. ભારતીય શિક્ષણ સેવા અને ઉચ્ચ શિક્ષણ વિભાગ આ દિશા માં સત્તા ધરાવે છે. જ્યાં સુધી ભારતીય શિક્ષણ સેવા ની રચના સંપૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી ગ.કૃષ્ણ માંથી એક વ્યક્તિ ને શિક્ષણ વિભાગ નો હવાલો સોંપવામાં આવે તેવી વ્યવસ્થા કરવા ની જરૂરિયાત છે.

૫. એ અલગ શિક્ષણ ને લગતી અદાલત ની રચના કરવા માં આવે કે જે માત્ર શિક્ષણ ને લગતા દાવાઓ ને સુનાવણી કરેઈ આ પ્રકાર ની અદાલત માં ઉચ્ચ ન્યાયાલય ની નિમણૂક કરવા માં આવે બ આ પ્રકાર ની અદાલત માં શિક્ષણ ને લગતા તમામ દાવાઓ પુરા કરવા ની તમામ સત્તાઓ હશે.
૬. સરકાર દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ ના સમૂહ ની માન્યતા આપવા માં આવશે જેમાં વિદ્યાર્થીઓ ને લોકસાહિ ઢબે પોતાની વાત રજૂ કરવા નો હક્ક હશે તેમ છતાં એવું જોવા ના આવ્યું છે કે આવા પ્રકાર ના વિદ્યાર્થીઓ સમૂહો શિક્ષણ ની પ્રવૃત્તિઓ ને ખોરાવવા નું કામ કરતા હોય છેઈ આમ શિક્ષણ ની બગાડ નો થાય તેના માટે વિદ્યાર્થી સમૂહો માં કોઈ બહાર ના વિદ્યાર્થીઓ ના જોડાય તેનું ધ્યાન રાખવા માં આવશે.
૭. દરેક ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ ના ઝગડા નિવારણ કરવા ની ખાસ પ્રક્રિયા કરવા માં આવે અને દોષિત લોકો જેવા કે વિદ્યાર્થીઓ કે શિક્ષકો ને યોગ્ય સજા પણ કરી શકાયઈ ૮. શિક્ષણ સંસ્થા ને માન્યતા આપવા ની પદ્ધતિ માં સુધારો કરવા માં આવે અને ઓછા માં ઓછા મહાવિદ્યાલયો માં જોડાય ધરાવતી વિશ્વવિદ્યાલાયો ને જ માન્યતા આપવા માં આવે તેવી વ્યવસ્થા કરવા માં આવશે.
૯. નિયમો આધારિત નાણાં ભંડોળ ઉભું કરવા માં આવે અને તેવી પ્રવૃત્તિઓ કે જે શિક્ષણ નો વિકાસ કરી શકે તેના માટે નાણાં ની યોગ્ય ફાળવણી થાય તે જોવા માં આવે.

૨. ઉચ્ચ શિક્ષણ માં નિયંત્રણ

સમયાંતરે જરૂરિયાત પ્રમાણે મોટી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ ની રચના કરવા માં આવી હતીઈ જેમ જેમ સમય પસાર તથા ગયો તેમ આ સંસ્થાઓ પર નિયંત્રણ રાખવા ની જરૂરીયાત ઉભી થય છેઈ તેમ આ સંસ્થાઓ પર નિયંત્રણ રાખવા ના ઘણા પડકાર રચેલા છેઈ સ્વાયત્તતા અને ઉતાર દાચિત્વ બંને ની યોગ્ય પ્રમાણ માં વહેંચણી થાય તે જોવા માં આવશેઈ રાજ્ય સરકાર અને મહાવિદ્યાલયો આ ઉચ્ચ શિક્ષણ માંઈનિયંત્રણ માટે અગત્ય ની ભૂમિકા ભજવશેઈ નીચે પ્રમાણે ના નીતિ વિષયક પગલાંઓ લેવા માં આવશેઈ

૧. એક સ્વતંત્ર ઉચ્ચ શિક્ષણ વિષયક)ભાઈ(અથ યોગ્ય પ્રોગ્રામ ની રચના કરવા માં આવશે
૨. કેન્દ્રીય શૈક્ષણિક માહિતી સંસ્થા ટહબકબલ ની રચના કરવા માં આવશે જેના દ્વારા શિક્ષણ ને લગતી આંકડાકીય માહિતી નું એકત્રીકરણ કરી ને ઉચ્ચ શિક્ષણ ને લગતા સંશોધનો અર્થે પ્રકાશિત કરવા માં આવશે.

૩. રાજ્ય સરકાર ની ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓની રચના કરવા માં આવશે જે સમય દર સમાયે શિક્ષણ ની ગુણવત્તા ને ચકાસવા નું કામ કરવા માં આવશે.
૪. દરેક ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થા પારદર્શિતા જાળવી શકે તે માટે એક સ્વયંચાલિત ધરાવતી હોય જેના પર અલગ અલગ માહિતી જેવી કે વિદ્યાર્થીઓ ની સંખ્યા, ફી, શિક્ષકો, વિવિધ શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો વગેરે પ્રદર્શિત કરવા માં આવે.

૪.૧૬ ઉચ્ચ શિક્ષણ માં ગુણવત્તા

ઉચ્ચ શિક્ષણ માં ગુણવત્તા નિર્ધારણ અમુક સમસ્યાઓ જેમ કે અપૂરતી માળખાકીય સુવિધાઓ, મોટા પ્રમાણ માં શિક્ષકો ની ખાલી જગ્યાઓ, શિક્ષણ ની નબળી ગુણવત્તાઓ, જૂની પુરાણી શિક્ષણ પદ્ધતિઓ અને ઘટતી જતી શિક્ષણ ની ગુણવત્તા જેવા મળી રહી છે. આ ઉપરાંત પ્રાદેશિક જાતિઓ અને સામાજિક અસંતુલાઓ જેવા મળી રહી છે. આ બધી જ સમસ્યાઓ શિક્ષણ ની નબળી ગુણવત્તા ના નિર્દેશો છે. ગુણવત્તા સુધારવા માટે દાટેક સંસ્થાનો NAAC અથવા NBA દ્વારા પ્રમાણિત થાય તે બાબત પર ભાર મુકવામાં માં આવશે. એ ચિંતા ની વાત છે કે ખુબ જ ઓછી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ વિશ્વવિદ્યાલાય નું સન્માન પ્રાપ્ત કરે છે.

વિશ્વવિદ્યાલાય નું વૈશ્વિક સ્તર મેળવવા માટે અલગ અલગ બાબતો ને ધ્યાન માં રાખવા માં આવે છે. જેવી કે સંશોધન અને શિક્ષણ, શિક્ષકો ની પ્રતિસ્થા તથા સાધનો ની સત્તા આંતરરાષ્ટ્રીય શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિ માં વિદ્યાર્થીઓ નો ફાળો વગેરે ધ્યાન પર લેવા માં આવે છે. તાજેતર માં જ MHRD દ્વારા NIRF ની રચના કરવા માં આવી છે. જે ઇજનેરી સંચાલન, ફાર્મસી, architecture, universities અને મહાવિદ્યાલયો ની ગુણવત્તા કમ નક્કી કરશે. આ બાબતે નીચે પ્રમાણે ના નીતિ વિષયક પગલાં લેવા માં આવશે.

૧. એક એવી આદર્શ સમિતિ ની રચના કરવા માં આવે કે જે શિક્ષણ સંસ્થાઓ નું આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણે પ્રમાણિકારણ કરે જેમાં દબબહ અને દબબ ના ધોરણો ને વિકસાવવા માં આવે.
૨. મૂલ્યાંકન અને પ્રમાણિકરન વિષે ની વિગતો એક અલગ સ્વયંચાલિત પર પ્રદર્શિત કરવા માં આવે જેથી કરી ને દરેક વિદ્યાર્થી ને આ માહિતી સરળતા થી પ્રાપ્ત થાય.

૪.૧૭ મુક્ત અને દુર્ગામી શિક્ષણ

મુક્ત અને દુર્ગામી શિક્ષણ એ ખુબ જ વિસ્તૃત રીતે વિકસાવવા માં આવશે જે આવડત નો વિકાસ તાલીમ અને રોજગાર ની તકો નો વિકાસ કરે છે ૪૦લાખ કરતા પણ વધારે વિદ્યાર્થીઓ આ મુક્ત શિક્ષણ માં જોડાયેલા છે તે આ કાર્યક્રમ ની સફળતા નો નિર્દેશ છે મુક્ત શિક્ષણ કાર્યક્રમ માં જાહેર અને ખાનગી સંસ્થાઓ વિવિધ પ્રકાર ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમ ચલાવે છે આ કાર્યક્રમો માં ઘણા વિદ્યાર્થીઓ ને જ્ઞાન અને રોજગાર નો લાભ મળે છે વર્તમાન માં કુલ ૩૭૦૦ અને ૪૦૦૦ જેવી સંસ્થાઓ મુક્ત શિક્ષણ ના કાર્યક્રમો આપી રહી છે ઓછા ખર્ચે અને સરળતા થી શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે ભવિષ્ય માં માં ખુબ જ વધારો થશે એટલા માટે ? ની રચના કરવા માં આવશે

૧. આ બાબતે નીચે મુજબ ના નીતિ વિષયક પગલાં લેવા માં આવશે
 ૧.૧. (ની ગુણવત્તા ચકાસવા એક ખાસ પ્રકાર ની સંસ્થા ની રચના કરવા માં આવશે)
૨. દરેક સંસ્થાઓ કે જે કોઈક દ્વારા શિક્ષણ પૂરું પડતી હોય તે એક સરખા પ્રકારે શિક્ષણ પૂરું પડે અને તેના નિયમો અને ધોરણો પણ એક સરખા રહે.
૩. કોઈક દ્વારા શિક્ષણ પૂરું પડતી દરેક સંસ્થાઓ ની ગુણવત્તા નું પ્રમાણિકર્ણ કરી શકાય તથા ગુણવત્તા માં સુધારો કરી શકાય તથા નવીનતા લાવી શકાય તે માટે ની રચના કરવા માં આવશે.
૪. વિદ્યાર્થીઓ ની વ્યવસ્થા જળવાય રહે તે માટે કોઈક દ્વારા ૨૪૭ મદદ મળી રહે તે વ્યવસ્થા જાળવવા માં આવશે પણ દરેક ના સહયોગ થી —: કુલ ૧૦૦૦૦ ની માંગ ને સંતોષવા માટે ની વ્યવસ્થા કરવા ના આવશે.

૪.૧૮ શિક્ષણ નું આંતરરાષ્ટ્રીયકારણ

ઉચ્ચ શિક્ષણ નું આંતરરાષ્ટ્રીયકરણ કરવું અનિવાર્ય છે આંતરરાષ્ટ્રીયકરણ કરવા થી વિદ્યાર્થીઓ નું સ્થળાંતર થશે શિક્ષકો અને પ્રાધ્યાપકો નું આદાન પ્રદાન થશે સાંસ્કૃતિક આદાન પ્રદાન માં વધારો થશે અને શિક્ષણ નું આંતરરાષ્ટ્રીય કરણ કરવા થી ઘણી બધી તકો નું સર્જન થશે જે ઉચ્ચ શિક્ષણ નો વિકાસ કરવા માટે જરૂરી છે

આ બાબતે નીચે પ્રમાણે ના નીતિ વિષયક પગલાં લેવા માં આવશે

૧. વૈશ્વિક સ્તરે સર્વોચ્ચ ૨૦૦ યુનિવર્સિટી ને જોડાણ કરી ને પોતાની સંસ્થાઓ સ્થાપવા નિં પરવાંગી આપવા માં આવશે.

૨. કારણ કે આંતરરાષ્ટ્રીય કારણ એ બે બાજુઓ ધરાવે છે ભારતીય શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ પણ વિશ્વ ના બીજા દેશો માં પણ પોતાની સંસ્થાઓ ની સ્થાપના કરશે.
૩. ભારત ના વિદ્યાર્થીઓ અન્ય દેશો માં સ્વીકાર્ય બને તે માટે વિદ્યાર્થીઓ ની ગુણવત્તા માં વધારો થાય તે જોવા માં આવશે.
૪. ઉચ્ચ શિક્ષણ અને અંતર્રાષ્ટ્રટરીયા અભ્યાસ: કર્મો પુરા પાડવા માં આવશે.
૫. વિદેશી સંસ્થા ઓ ને ભારત આવવા માટે યોગ્ય નીતિ નિયમો ની રચના કરવા માં આવશે.
૬. નાણાકીય સહાય આપવા માટે આંતરરાષ્ટ્રિય કારણ ને એક અગત્ય ના પાસા તરીકે જોવા ના આવશે.
૭. સરકાર દ્વારા એવા દેશો ની સાથે વાર્તાલાપ કરવા માં આવશે જે દેસો માં વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષણ ના આદાન પ્રદાન ની બહોળી તકો રહેલી હોય.
૮. વર્ષ ના આધારે માન્યતા ને બદલે ગુણવત્તા ને આધારે માન્યતા તરફ આગળ પ્રયત્ન કરવા માં આવશે.

૪.૧૯ : ઉચ્ચ શિક્ષણ માં શિક્ષકો નો વિકાસ

ઉચ્ચ શિક્ષણ માં થય રહેલ ઝડપી વિકાસ ને કારણે શિક્ષણ અને શિક્ષકો ની ગુણવત્તા સુધારવા ની જરૂર છે. બુદ્ધિશાળી અને જ્ઞાન ધરાવતા લોકો શિક્ષણ ના વ્યવસાય માં જોડાય તે માટે ખાસ પ્રયત્નો કરવા માં આવશે. આ માટે યુનિવર્સિટી ઓ નું વ્યવસ્થિત સંચાલન થાય એ ખુબ જ જરૂરી છે. અત્યાર ની યુનિવર્સિટી નું માળખું જેમાં કુલપતિ, કુલ સચિવ અને અન્ય ઉચ્ચ અધિકારીઓ પદવી ધરાવે છે તે આ સમસ્યાઓ ના નિવારણ માટે અપુરતું હોય તેમ જણાય છે. શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં એવા લોકો ની જરૂર છે જેઓ ઉચ્ચ શિક્ષણ ધરાવતા હોય અને અનુભવ ધરાવતા હોય. આ બાબતે નીચે પ્રમાણે નીતિ વિષયક પગલાં લેવા માં આવશે. શિક્ષક ની નિમણૂક, બઢતી , વગેરે ના પ્રશ્નો માં નિવારણ માટે એક નિષ્ણાત સમિતિ ની રચના કરવા માં આવશે.

1. યુવાન અને જ્ઞાની લોકો શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં જોડાય તે માટે પ્રયત્ન કરવા માં આવશે. Mphil અને Phd ના વિદ્યાર્થીઓ ને શિક્ષા ના ક્ષેત્ર માં કારકિર્દી બનાવવા માટે પ્રોત્સાહન કરવા માં આવશે
2. રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય સ્તરે ૩ થી ૬ મહિના ના વર્ગો શરૂ કરવા માં આવશે. જેથી કરી ને યુવાનો ને શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં આકર્ષી શકાય
3. Technology, આધુનિકતા અને વિકાસ ને કારણે એક શિક્ષક ની ભૂમિકા માં સારાવેવા પ્રમાણ માં બદલાવ આવ્યો છે. તેથી શિક્ષકો પણ સ્વપરિક્ષણ માં જોડાય તેવી રચના કરવા માં આવશે
4. શિક્ષકો માં શૈક્ષણિક મુલંકાન ની વ્યવસ્થા કરવા ના આવશે. જેથી શિક્ષકો ના ઉતારદાવિત્વ માં વધારો કરી શકાય.
5. શિક્ષકો ની નિમણૂક માટે યોગ્ય પ્રમાણે ની વ્યવસ્થા ની રચના કરવા માં આવશે.
6. શિક્ષકો માં નેતાગીરી ની તાલીમ માટે ટૂંકા ગાલા માં કાર્યક્રમો ની રચના કરવા માં આવશે, માનવ સંસાધન ઝગડા નિવારણ વગેરે બાબતો ને લગતા અભ્યાસ ક્રમો દાખલ કરવા ના આવશે.

૪.૨૦ સંશોધન , નવીનતા

છેલ્લા દાયકા માં ભારત નું સંશોધન અને વિકાસ માં વૈશ્વિક યોગદાન માં વધારો થયો છે. તેમ છતાં હજી વધારે વિકાસ ની જરૂર છે . જે વિદ્યાર્થીઓ સંશોધન ને લગતી બૌદ્ધિક ક્ષમતા ધરાવતા હોય તેઓ ને વધુ પ્રાધાન્ય આપી ને વૈશ્વિક સ્તરે આગળ વધારવા માં આવશે. આપણા દેશ માં યોગ્ય વિકાસ થાય તેના માટે પગલાં લેવા માં આવશે.

1. આવનારા એક દાયકા માં ઓછા માં ઓછા ૧૦૦ સંશોધન કેન્દ્રો ઉભા કરવા માં આવશે.
2. National University of Educational Planning and Administration. (NEUPA) ની રચના કરવા માં આવશે.

3. સંશોધન ને લાગતું નવું જ્ઞાન વિકસવા માટે દેશ ની ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ દ્વારા પ્રાધાન્ય આપવામાં આવશે.
4. આવનારા પાંચ વર્ષો માં નવીનતા અને ઉદ્યોગ સાહસિકતા વિકસવા માટે ઓછા માં ઓછા ૧૦૦કેન્દ્રો શરૂ કરવા માં આવશે
5. સંશોધન અને વિકાસ ને પ્રોત્સાહન આપવા માં માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે જોડાણ કરવામાં આવશે.

૪.૨૧ Financing Education

ભારત દેશ માં શિક્ષણ ને જાહેર વ્યવસ્થા ગણવા માં આવે છે અને તેને કારણે તેમાં જાહેર ક્ષેત્ર ની મૂડી રિકાન ની જરૂર છે. એવું જોવા મળ્યું છે કે જે દેશો એ શિક્ષણ નું ખાનગી કારણ કર્યું છે તે દેશો માં શિક્ષણ નું સ્તર હમેશા બગડ્યું છે બીજી બાજુ એ જે દેશો શિક્ષણ ને જાહેર સેવા ગણે છે તે દેશો માં શિક્ષણ ના ફાયદાઓ જોવા મળે છે. જૂની શિક્ષણ નીતિ ૧૯૬૮/૧૯૮૬-૯૨ દ્વારા GDP ના ૬% શિક્ષણ વિકાસ માટે વાપરવાની જોગવાઈ કરવા માં આવી હતી પરંતુ વાસ્તવિકતા માં ફક્ત ૩.૫% જ વપરાય હતા. આથી એવી જરૂરિયાત છે કે શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં વધારે નાણાં ની યોગ્ય ફાળવણી થાય. આ માટે નીચે મુજબ ના નીતિ વિષયક પગલાં લેવા માં આવશે.

1. સરકાર દ્વારા શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં GDP ના ૬% જેટલું રોકાણ કરવા નો ધ્યેય પ્રાપ્ત થાય.
2. સરકાર ના પ્રયત્નો ને મદદરૂપ થવા માટે ખાનગી સંસ્થાનો અને દાનવીરો ને પ્રોત્સાહન આપવા માં આવશે.ખાનગી ક્ષેત્ર ની સંસ્થાનો માં FDI દ્વારા સંશોધન અને વિકાસ થાય તે જોવા માં આવે.
3. નવી સંસ્થાઓ ની રચના કરવા ને બદલે વર્તમાન સંસ્થાઓ નો વિકાસ કરવા ને પ્રાધાન્ય આપવા માં આવે.
4. HEI- ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાનો જેને સરકાર નાણાકીય સહાય કરે છે તેની અવાક માં વધારો થાય તે માટે નવા નાણાકીય સ્ત્રોત મળી રહે તેવા પ્રયત્નો કરવામાં આવશે.

5. આર્થિક પછાત લોકો માટે શિક્ષણ લોન ની સુવિધા સરળ બનાવવા માં આવશે. અને ઓછા વ્યાજ દરે લોન મળી રહે તે જોવા માં આવશે.
6. શિક્ષણ સંસ્થાઓની અસરકારકતા માં વધારો થાય તે માટે પેફોર્મનસ આધારિત નાણાકીય સહાય મળે તેની વ્યવસ્થા કરવા માં આવશે.

CHAPTER 5

IMPLEMENTATION AND MONITORING

નવી શિક્ષણ નીતિ ૨૦૧૬ માં નવી દિશા માં પગલાં લેવા માં આવેલ છે. તેમાં જૂની શિક્ષણ નીતિઓ ૧૯૬૮/૧૯૮૬-૯૨ ના પણ ઘણા બધા મુદ્દાઓ નો સમાવેશ કરેલ છે. કેન્દ્ર તથા રાજ્ય સરકારે સાથે મળી ને નક્કી કરેલ નીતિ ના ધ્યેય ને હકીકત ના સકારીત કરવા માટે ની તથા તેના માટે યોગ્ય પગલાં લેવા ભાર પૂર્વક ધ્યાન આપવું પડશે. શિક્ષણ ક્ષેત્રે ઘણા બધા લોકો નો સમાવેશ થાય છે અને જેમને શિક્ષણ ક્ષેત્ર માં પોતાનું યોગદાન આપતા રહેલ છે તેવા લોકો એ સાથે મળી ને શિક્ષણ ના તમામ સ્તર પર ગુણવત્તા વધે તેવા પગલાં લઈ અને વિદ્યાર્થીઓ ને તમામ ક્ષેત્રે સક્ષમ બનાવી ખરા અર્થ માં વૈશ્વિક નાગરિક બનાવી તેમના માં કાલા કૌશલ્ય વધે તે માટે નો પડકાર છે તેને બધાય એ સાથે મળી ને પૂરો કરવા નો છે.

નીતિ બનાવ્યા પછી તેની વ્યૂહરચના બનાવી FFA -Framework for Action એ દરેક દરેક ને પોતાની કાર્ય જવાબદારી સોંપવામાં આવે. નવી શિક્ષણ નીતિ માં એક વ્યવસ્થાકીય માળખું બનાવ્યું છે પરંતુ તેનું ખરેખર માં પ્લાન કરવું એ દરેક રાજ્ય ના પોતાની હાથ માં રહેલી વાત છે. એમને આ નીતિ ને દિશા સુચન તરીકે ધ્યાન માં લઈ ને રાજ્ય સ્તર પર એક અલગ વ્યૂહ રચના ઘડી અને તેમાં થોડા પ્રમાણ માં ફેરફાર કરી યોગ્ય પ્લાન થાય તેની જવાબદારી રહશે. જેથી કરી ને નીતિ નો યોગ્ય અમલ થય શકે. આગળ ની બધી જ શિક્ષણ નીતિ નો પ્લાન ખરેખર માં નથી થઈ શક્યું તેના ઘણા બધા પુરાવાઓ આપણી પાસે છે અને તેનું અમલીકરણ યોગ્ય રીતે નથી થઈ શક્યું. આ પરિસ્થિતિ નું પુનરાવર્તન ના થાય તે માટે રાજ્ય સરકાર તથા કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો એ FFA (Framework for Action) અમલીકરણ નું માળખું રાચવું પડશે. જેથી પ્રાદેશિક તથા સામાજિક સ્તર પર જરૂરિયાતો પુરી થય શકે.

લોકશાહી વ્યવસ્થા અને ઉચ્ચ સામાજિક જવાબદારીઓની ભાગીદારી કામ કરવાની વ્યૂહ રચના દરેક જિલ્લા સ્તર પર થાય તે પણ અત્યંત જરૂરી છે.

આ સાથે જ દરેક શિક્ષણ સંસ્થાનો એ સુક્ષ્મ સ્તર પર આયોજન કરવું પણ ખીબ જ આવશ્યક છે.

શિક્ષણ ની ગુણવત્તા માં આર્થિક સ્ત્રોત ની ઘટ ખુબ જ મહત્વ નો ભાગ ભજવે છે. આ માટે સરકારી નીતિઓ ખાનગી સંસ્કરણો અને અન્ય બિન સરકારી સંસ્થાઓ તથા સમગ્ર દેશ ની જવાબદારી છે કે તે શિક્ષણ સંસ્થાનો ને પૂરતું ભંડોળ પૂરું પાડે. જેથી કરી ને પડતર અસરકારકતા અને જવાબદારી ને માર્ગદર્શન પૂરું પાડી શકે.

જ્યારે શિક્ષણ નીતિ નું અમલીકરણ થતું હોય ત્યારે શિક્ષણ સાથે સંકળાયેલા બીજી સેવાઓ જેવી કે રમત ગમત, પોષણતા, જળ સ્ત્રોતો, બાળકો ની કેળવણી વગેરે..ને પણ જોડી શકાય જેથી કરી ને ધાર્યું પરિણામ લાવી શકાય. તે માટે નું વ્યવસ્થિત માલખુ તૈયાર કરવા માં આવે.

પાછળ ના વર્ષો માં અનુભવો ને ધ્યાન માં લઇ ને આપણે દરેક સ્તર પર એક વ્યવસ્તિત આયોજન કરી તેનું પાલન કરવાનું તેનું માળખું તૈયાર કરી તેના વિકાસ નું સમયાંતરે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે. આ મૂલ્યાંકન સુક્ષ્મ તથા મોટા પાયા પર કેન્દ્ર તથા રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવા માં આવે જેથી કરી ને પ્રદેશીક સ્તર ના પ્રશ્નો નું ઝડપ થી નિરાકરણ લાવી શકાય. જેથી કરી ને આ નીતિ માં નક્કી કરેલ ધ્યેય સુધી પહોંચી શકાય.

રોજ બરોજ ના અમલીકરણ ની મદદ થી જ્યાં જ્યાં બદલાવ તથા સુધારા ની જરૂર છે ત્યાં ત્યાં સુધારો પણ કરવા માં આવશે જેથી રાષ્ટ્રીય તથા વૈશ્વિક સ્તર સુધી પહોંચી શકાય